РЕФЕРАТИВНО-НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

ISSN 2521-1463

СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА.

Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці

ОНЛАЙН-ЖУРНАЛ ЗАСНОВАНО У 2016 РОЦІ

НОМЕР ЖУРНАЛУ

Том 9
№ 3 (51)

Травень – червень 2024 р.

DOI 10.53672/ej.3.2024

expertize-journal.org.ua

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Назаров О. А.
Євдокимова Н. О.
Кириченко О. А.
Калинка Г. І.
Цільмак О. М.
Мотлях О. І.

Барко В. І.
Лефтеров В. О.
Коренюк П. І.
Алікіна Н. В.
Попова Г. В.
Вітомський Ю. Л.

Землянська О. В.

Чернякова О. В.
Большаков С. І.
Тунтула О. С.
Ткач Ю. Д.
Єгорова Т. М.
Лисенко А. Б.

Шаповалов В. О.
Савкіна Т. В.
Савостін О. П.
Безушко С. В.
Вербина Ю. В.
Хлонь О. М.

Інститут психологічної експертизи і поліграфа Kyiv

ВИДАЄТЬСЯ ЗА СПРИЯННЯ

Київського міжнародного судово-експертного інституту психологічної експертизи і досліджень на поліграфі

ROR 02xc7et08

Номер на сайті

ISSN 2521-1463

ЗАСНОВНИК І ВИДАВЕЦЬ
Назаров Олег Анатолійович
канд. психол. наук, доцент, ветеран війни — учасник бойових дій, суб'єкт ветеранського підприємництва, судовий експерт

ВИДАВНИК НАЗАРОВ О. А.

Судово-психологічна експертиза

Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці

Реферативно-науковий online журнал
Електронне видання
Засновано у травні 2016 року

2024. Том 9, № 3 (51)

Травень–червень 2024 року

Київ · 2024
expertize-journal.org.ua

DOI: 10.53672/ej.3.2024
УДК 159:34(05)+159:371(05)+347.948
ББК 67.5:88.4
С89

ISSN 2521-1463 (Online)
EAN-13 9772521146000
Ідентифікатор медіа R40-05509

Засновник і видавець: кандидат психологічних наук, доцент, ветеран війни — учасник бойових дій, суб'єкт ветеранського підприємництва Назаров Олег Анатолійович

Видається за сприяння ТОВ «Київський міжнародний судово-експертний інститут психологічної експертизи і досліджень на поліграфі», ROR 02xc7et08

С89 **Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці** : реферативно-науковий online журнал. — 2024. Т. 9, № 3 (51) (травень–червень 2024 р.). — Київ : Видавник Назаров О. А., 2024. — 62 с. — URL: expertize-journal.org.ua.

Номер містить оригінальні статті й реферати праць з юридичної психології, судової експертизи та суміжних галузей, а також новини журналу й розділ «Новини інженерної психології та психотехніки».

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів

За точність викладеного матеріалу відповідальність покладається на авторів

Рукописи можуть рецензуватися і не повертаються

Авторські права на матеріали належать їхнім авторам. Матеріали журналу поширюються на умовах ліцензії Creative Commons «Із Зазначенням Авторства 4.0 Міжнародна» (CC BY 4.0), крім першоджерел рефератів і передрукованих матеріалів, права на які належать їхнім правовласникам.

Редакційні правки, скорочення та зміна назви матеріалу погоджуються з автором до публікації

За достовірність інформації, що міститься в опублікованих матеріалах, відповідальність несуть автори

© Автори матеріалів, 2024
© Видавник Назаров О. А., 2024

Редакційна колегія

Головний редактор — видавець (засновник видання)

Назаров О. А. — канд. психол. наук, доцент, ветеран війни — учасник бойових дій, суб'єкт ветеранського підприємництва, атестований судовий експерт за спеціальністю 14.1 «Психологічні дослідження», стаж експертної діяльності з 2000 р., поліграфолог, правознавець. ORCID 0000-0002-3427-1162

Заступники головного редактора

Євдокимова Н. О. — д-р психол. наук, професор; напрям наукових робіт — психологічні науки. ORCID 0000-0002-8789-278X

Кириченко О. А. — д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри права факультету бізнесу, адміністрування та права Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика, наукова спеціальність 12.00.09 — кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; напрям наукових робіт — юридичні науки. ORCID 0000-0002-8748-6431

Відповідальний секретар

Калинка Г. І. — фахівець факультету бізнесу, адміністрування та права Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика, ад'юнкт зі спеціальності 19.00.06 — юридична психологія, здобувач наукового ступеня доктора філософії у галузі юридичної психології. ORCID 0000-0002-6113-7778

Члени редакційної колегії

Цільмак О. М. — д-р юрид. наук, канд. психол. наук, професор, завідувачка кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія», полковник міліції у відставці. ORCID 0000-0001-7348-4876

Мотлях О. І. — д-р юрид. наук, професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, поліграфолог, заслужений юрист України. ORCID 0000-0002-6135-9952

Барко В. І. — д-р психол. наук, професор, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення Державного науково-дослідного інституту МВС України, поліграфолог, полковник міліції у відставці. ORCID 0000-0003-4962-0975

Лефтеров В. О. — д-р психол. наук, професор, проректор Міжнародного університету, полковник міліції у відставці. ORCID 0000-0002-9163-0555

Коренюк П. І. — д-р екон. наук, професор, академік (дійсний член) Академії економічних наук України, завідувач кафедри менеджменту організацій і адміністрування Дніпровського державного технічного університету. ORCID 0000-0001-8321-3199

Алікіна Н. В. — канд. психол. наук, старший науковий співробітник, експерт вищого кваліфікаційного класу, працювала тривалий час на посадах голови секції судової психологічної експертизи Науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України, головним експертом лабораторії криміналістичних експертиз Київського науково-дослідного інституту судових експертиз, атестований судовий експерт за спеціальністю 14.1 «Психологічні дослідження» до 2016 р., стаж експертної роботи з 1978 р. ORCID 0000-0002-0166-4437

Попова Г. В. — канд. психол. наук, доцент, підполковник міліції у відставці. ORCID 0000-0003-3814-4037

Вітомський Ю. Л. — канд. психол. наук, офіцер запасу СБ України. ORCID 0009-0004-5206-5065

Землянська О. В. († 06.07.2020) — д-р психол. наук, професор, професор кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, полковник міліції у відставці. ORCID 0000-0001-6547-2621

Чернякова О. В. — канд. психол. наук, доцент, завідувачка кафедри психології та філософії Київського університету інтелектуальної власності та права. ORCID 0000-0002-0384-4829

Большаков С. І. — канд. військ. наук, доцент, керівник ТОВ «Науково-дослідний інститут судової експертизи та оцінки», атестований судовий експерт за спеціальностями 11.1 «Дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності» та 12.2 «Визначення вартості колісних транспортних засобів та розміру збитку, завданого власнику транспортного засобу», суб'єкт оцінки майна та майнових прав, полковник ЗСУ у відставці. ORCID 0000-0003-2394-0225

Тунтула О. С. — канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри цивільного та кримінального права і процесу юридичного факультету Чорноморського національного університету імені Петра Могили, наукова спеціальність 12.00.09 — кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. ORCID 0000-0002-1699-1668

Ткач Ю. Д. — канд. юрид. наук, доцент кафедри криміналістики Одеського державного університету внутрішніх справ, наукова спеціальність 12.00.09 — кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза. ORCID 0009-0006-3675-2548

Єгорова Т. М. — старший науковий співробітник Полтавського відділення Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, голова секції судової психологічної експертизи Науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України з 2015 р., атестований судовий експерт за спеціальністю 14.1 «Психологічні дослідження», стаж експертної діяльності з 2000 р. ORCID 0000-0002-4097-5449

Лисенко А. Б. — голова професійної громадської організації «Колегія поліграфологів України», директор Комітету з освіти правління громадської професійної організації «Міжнародна асоціація професіоналів в поліграфології» (AIPP, Мексика), експерт-аналітик 1 категорії, поліграфолог, підполковник СБУ в запасі. ORCID 0000-0002-8131-9931

Шаповалов В. О. — головний редактор журналу «Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика», атестований судовий експерт за спеціальністю 14.1 «Психологічні дослідження» (2016 р.), старший науковий співробітник науково-дослідного відділу (проблем психологічного вивчення особового складу) Науково-методичного центру кадрової політики Міністерства оборони України (2020 р.), поліграфолог. ORCID 0009-0004-0472-6201

Савкіна Т. В. — старший науковий співробітник лабораторії почеркознавчих, лінгвістичних, психологічних, мистецтвознавчих досліджень Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, атестований судовий експерт за спеціальністю 14.1 «Психологічні дослідження», стаж експертної діяльності з 1998 р. ORCID 0009-0007-9784-2253

Савостін О. П. — старший судовий експерт відділу почеркознавчих досліджень лабораторії криміналістичних видів досліджень Одеського науково-дослідного інституту судової експертизи Міністерства юстиції України, психолог — судовий експерт другого кваліфікаційного класу комунальної установи «Одеський обласний медичний центр психічного здоров'я», атестований судовий експерт за спеціальністю 14.1 «Психологічні дослідження», стаж експертної діяльності з 1982 р. ORCID 0009-0003-6666-0247

Безушко С. В. — канд. пед. наук, доцент. ORCID 0009-0008-2069-1642

Вербина Ю. В. — канд. психол. наук, доцент кафедри психології та педагогічної освіти Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика. ORCID 0009-0004-2947-9251

Хлонь О. М. — канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри психології та філософії Київського університету інтелектуальної власності та права. ORCID 0000-0001-9733-8531

Зміст

ПЕРЕДМОВА 6

РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ (СТАТТІ, РЕФЕРАТИ СТАТЕЙ) 9

1.1. Теорія та історія застосування спеціальних знань 10

***Ярослав Ю. Ю., Голубенко О. М., Назаров О. А.* Концептуальні основи** розвитку української судової експертизи в контексті євроінтеграційних процесів 10

1.2. Судово-психологічна експертиза 27

Суд може з'ясувати думку дитини в судовому засіданні в присутності психолога 27

Опитування дітей для суду з метою отримання інформації та доказів по справі проводиться спеціально навченим фахівцем (дитячим психологом) в Київському кабінеті психологічної діагностики та допомоги 31

Військова психодіагностика: в 2021 році на базі 169-го Навчального центру імені князя Ярослава Мудрого фахівцями проводилось випробування військового мобільного психолого-діагностичного комплексу 36

1.3. Проблемні аспекти застосування поліграфа 42

Відомі поліграфологи різних країн світу (Ізраїль): Морді Газіт (Mordecai Gazit) - один із засновників Асоціації поліграфологів Ізраїлю, колишній керівник лабораторії та школи підготовки поліграфологів при поліції Ізраїль . 42

1.4. Судова практика 46

***Міністерство юстиції України.* Про особливості** судових експертиз та експертних досліджень - розповідає Міністерство юстиції України 46

***Міністерство юстиції України.* Міністерство юстиції** України буде здійснювати аналіз прийнятих рішень дисциплінарної палати ЦЕКК щодо притягнення судових експертів до дисциплінарної відповідальності з метою визначення та узагальнення типових дисциплінарних проступків експертів . . 48

***Міністерство юстиції України.* 12 травня** 2024 була зірвана робота секції з теоретичних, загально-методичних, процесуальних та організаційних питань судової експертизи Науково-консультативної та методичної ради при Мін'юсті України через відсутність електроенергії в КНДІСЕ 50

РОЗДІЛ 2. НОВИНИ ЖУРНАЛУ 52

З'ясування думки дитини в судовому засіданні в присутності психолога 52

Опитування дітей для суду в судових справах з метою отримання інформації та доказів по справі проводиться спеціально навченим фахівцем (дитячим психологом) в Київському кабінеті психологічної діагностики та допомоги . . . 52

Використання поліграфа в цивільному процесі: за введення суду в оману щодо фактичних обставин справи винні особи несуть відповідальність, встановлену законом (ч. 4 ст. 43 ЦПК) 52

Київським кабінетом психологічної діагностики та допомоги проводиться вимірювання індивідуального часу реакції водія в умовах ДТП, обставини якої розслідуються в рамках справи 52

Діагностика ситуаційного часу реакції водія з використанням апаратного психофізіологічного комплексу 53

РОЗДІЛ 3. НОВИНИ ІНЖЕНЕРНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПСИХОТЕХНІКИ 55

Онлайн-програма Psylab для діагностики емоційної стійкості 55

ЧИТАЧІ ТАКОЖ ШУКАЮТЬ 57

Передмова

СЛОВО РЕДАКЦІЇ

Чому журнал називається реферативно-науковим? За ДСТУ 3017:2015 науковий журнал містить наукові публікації про теоретичні й прикладні дослідження, а реферативний — бібліографічні записи разом із рефератами. Ми поєднуємо обидва формати: оригінальні статті публікуємо вперше, а праці, оприлюднені раніше в інших джерелах, подаємо як реферати з анотацією та посиланням на першоджерело. Авторське право на повний текст залишається за автором і першим видавцем.[6]

Дорогі читачі! Наука про людину в суді змінюється щороку, і цей номер — тому підтвердження. У випуску 2024. Том 9, № 3 (51) — 8 матеріалів; головні теми: судово-психологічна експертиза, правові позиції Верховного Суду, теорія та історія спеціальних знань, поліграф і виявлення обману.

> *Зі світової практики. Після терактів у мадридських потягах 11 березня 2004 року ФБР помилково ототожнило відбиток пальця з Брендоном Мейфілдом і 6 травня затримало його. 19 травня іспанська поліція встановила справжнє джерело відбитка — громадянина Алжиру Уннана Дауда, і наступного дня Мейфілда звільнили. Генеральний інспектор Мін'юсту США серед причин помилки назвав незвичну схожість відбитків і «кругове міркування». У 2024 році минає 20 років від цієї події.*[7]

Читачі найчастіше знаходять у Google матеріал «Суд може з’ясувати думку дитини в судовому засіданні в присутності психолога». Почніть із нього, а потім загляньте в розділ «Новини журналу»: тут щотижня з'являються нові матеріали, і саме з таких публікацій для багатьох почався шлях у науку.

Редакція журналу

Цифри війни. Війна, яку російська федерація розв’язала проти України, щодня забирає життя. Станом на 30 червня 2024 р. Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні підтвердила загибель 11 284 цивільних осіб, серед них 622 дітей, і поранення 22 594 цивільних осіб, серед них 1 487 дітей. За кожною цифрою — людська доля, і завдання юридичної психології — допомагати правосуддю встановлювати правду про ці злочини.[8]

Кримінальні провадження. За даними Офісу Генерального прокурора, станом на 10.06.2024 органи прокуратури зареєстрували з початку повномасштабного вторгнення 133 745 воєнних злочинів і 17 664 злочини проти національної безпеки України.[9]

Шкода державі та громадянам. За спільною оцінкою Уряду України, Світового банку, Європейської комісії та ООН (RDNA3, оприлюднено 15.02.2024), прямі збитки станом на 31.12.2023 сягнули майже 152 млрд дол. США, а потреби у відновленні й відбудові — 486 млрд дол. США.[10]

Відшкодування і судова експертиза. Рада ЄС 21.05.2024 вирішила спрямовувати чисті надзвичайні доходи від іммобілізованих активів рф на підтримку України (за оцінкою, близько 3 млрд євро у 2024 р.).[11]

Пожежна техніка ДСНС біля гіпермаркету «Епіцентр К» у Харкові, охопленого пожежею після російського авіаудару 25 травня 2024 р. Фото: ДСНС України, ліцензія CC BY 4.0.[12]

Напівзруйнований корпус Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу після російського ракетного удару вранці 22 червня 2024 р. Фото: ДСНС України, ліцензія CC BY 4.0.[13]

ПАМ'ЯТІ СУДДІ ЛЮБОВІ ХАРЕЧКО

Любов Костянтинівна Харечко — суддя Чернігівського апеляційного суду. На громадських засадах вона була суддею-спікером суду: представляла суддівський корпус у медіа, виступала на телебаченні (суд очолював Геннадій Салай)[14]. Збори суддів Чернігівського апеляційного суду двічі обирали її секретарем судової палати у цивільних справах: 8 жовтня 2018 р.[15] і повторно, на другий строк, 7 жовтня 2021 р.[16] (обидва рази суд очолював Геннадій Салай[17]); раніше цю посаду вона обіймала в Апеляційному суді Чернігівської області[18]. 3 березня 2022 р. поблизу села Рогощі на Чернігівщині російські військові розстріляли автомобіль, у якому вона разом із сином намагалася евакуюватися. Любов Костянтинівна загинула, її син зазнав поранення[19]. Любов Харечко писала вірші — про війну і мир, про материнство, віру, рідну землю і суддівську долю. З березня 2022 р. в кожному номері журналу — один її вірш.

Вірш номера: «Мамина сльоза» (лютий 2015 р.)[20]

Читати вірш «Мамина сльоза» у збірнику (с. 17) | Збірник у Google Диску

> **Судді — жертви війни.** Станом на 30.06.2024 органи судової влади та судові медіа повідомили, що внаслідок збройної агресії російської федерації загинули щонайменше троє суддів: Любов Харечко (суддя Чернігівського апеляційного суду, 03.03.2022)[19]; Дмитро Константинов (суддя Красноградського районного суду Харківської області, 29.10.2022)[21]; Анатолій Нагорний (голова Веселівського районного суду Запорізької області, загинув на фронті в листопаді 2023 р.)[22]. За даними Державної судової адміністрації, які в травні 2023 р. оприлюднив голова Ради суддів України, загинули семеро суддів і працівників апаратів судів, ще дев'ятеро зазнали поранень; у лавах ЗСУ тоді служили 54 судді[23]. Пам'ятаємо кожного.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ (СТАТТІ, РЕФЕРАТИ СТАТЕЙ)

Позначки: «Анотація» — оригінальний матеріал, уперше оприлюднений у журналі; «Реферат» — стислий виклад праці або офіційного документа, уперше оприлюднених в іншому виданні чи на іншому ресурсі; під кожним рефератом наведено відомості про першу публікацію; наявний DOI зазначено біля відомостей про оприлюднення. Цифри у квадратних дужках відсилають до списку References після кожної публікації: описи за ДСТУ 8302:2015, українські й російські назви подано латиницею (транслітерація за постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.2010 № 55), їхній переклад англійською — у квадратних дужках.

Читачеві. За кожною публікацією цього номера стоять реальні справи: кримінальні провадження, сімейні спори, позови про відшкодування моральної шкоди, перевірки із застосуванням поліграфа. Анотація допоможе швидко зорієнтуватися, а повний текст за посиланням відкриє методики, аргументи сторін і правові позиції Верховного Суду, які можуть знадобитися у вашій наступній справі. Читайте, порівнюйте з власною практикою і діліться знайденим з колегами.

1.1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ[1]

Ярослав Ю. Ю., Голубенко О. М., Назаров О. А.

DOI: 10.53672/ej.1.2024.01[1] Check for updates

Анотація. Євроінтеграційний курс, закріплений у Конституції України, і рішення Європейської Ради від 14 грудня 2023 р. про початок переговорів щодо вступу України до ЄС, на думку Ю. Ю. Ярослава, О. М. Голубенка та О. А. Назарова, вимагають переосмислити концептуальні основи вітчизняної судової експертизи. Автори доводять, що проголошений статтями 3 і 4 Закону України «Про судову експертизу» принцип незалежності експерта нівелюється надмірною державною монополізацією: станом на 2020 р. на приблизно 5 000 державних експертів припадало лише близько 500 приватних, і кількість останніх зменшується, а на 100 тис. населення в Україні — 13,75 експерта проти 48,7–72,4 у державах ЄС. Мета праці полягає в узагальненні організаційно-правових, принципових, комунікаційних, статусних, дидактичних та аналітично-оціночних основ судової експертизи й окресленні напрямів їх розвитку. Джерельну базу становлять Концепція судово-правової реформи 1992 р., Указ Президента України від 08.11.2019 № 837, законопроєкти № 6284, 6284-1, 6284-2 і 6284-3, Керівні принципи CEPEJ (2014)14 щодо ролі призначених судом експертів, посібник Європейського інституту експертизи та експертів (EEEI), моніторинговий звіт Мін'юсту за 2020 р., опитування судових експертів і наукова дискусія про демонополізацію, самоврядування та рецензування висновків. Запропоновано вивести державні експертні установи з-під відомчого підпорядкування (через центральний орган виконавчої влади на зразок Національної експертної служби України або через приватизацію), передати атестацію, методичний супровід і дисциплінарні провадження щодо приватних експертів саморегулівним організаціям за експертними напрямами, ліквідувати ЦЕКК при Мін'юсті на користь експертно-кваліфікаційних комісій за місцями навчання, роботи чи СРО, а підготовку експертів будувати на магістерському рівні в ліцензованих закладах вищої освіти. Рецензування висновків, за задумом авторів, слід унормувати законом, встановивши вимоги до рецензентів і право суду за клопотанням сторони доручати іншому експертові перевірку методичної правильності оспорюваного висновку. Строки проваджень потрібно не лише процесуально обмежити, а й постійно моніторити, ширше залучаючи приватних експертів і фахівців ad hoc та запозичивши європейську практику судового контролю за діяльністю експертів.

Ключові слова: судова експертиза, незалежність судового експерта, демонополізація судової експертизи, саморегулівні організації судових експертів, експертна дидактика, рецензування висновку експерта, строки експертних проваджень, Керівні принципи CEPEJ, євроінтеграція, Центральна експертно-кваліфікаційна комісія.

Conceptual Foundations for the Development of Forensic Expertise in Ukraine in the Context of European Integration

Yaroslav Yu. Yu., Holubenko O. M., Nazarov O. A.

Abstract. Ukraine's constitutionally enshrined European course and the European Council's decision of 14 December 2023 to open accession negotiations call for a review of how forensic expertise is organised in the country. The authors argue that the independence of forensic experts proclaimed in the Law of Ukraine "On Forensic Examination" is undermined by a de facto state monopoly: around 2020 some 5,000 state experts worked alongside roughly 500 private ones, and Ukraine had 13.75 experts per 100,000 inhabitants against 48.7–72.4 in EU member states. The study generalises the organisational, legal, status-related, didactic and evaluative foundations of forensic expertise, drawing on the 1992 Concept of Judicial and Legal Reform, Presidential Decree No. 837 of 2019, draft law No. 6284 and its alternatives, the CEPEJ Guidelines on court-appointed experts, the EEEI guide to good practices in civil judicial expertise, the Ministry of Justice monitoring report for 2020 and expert surveys. The authors propose removing state forensic institutions from departmental control, through a central executive body or privatisation; transferring certification, methodological support and disciplinary proceedings for private experts to self-regulatory organisations; abolishing the Central Expert Qualification Commission of the Ministry of Justice; and training experts at master's level in licensed universities. Peer review of expert opinions should be regulated by statute, and courts should be able, at a party's request, to commission another expert to assess the methodological soundness of a disputed opinion. Time limits for examinations need continuous monitoring, and European-style judicial supervision of experts is recommended.

Keywords: forensic expertise, expert independence, demonopolisation, self-regulatory organisations, expert training, peer review of expert opinions, time limits of examinations, CEPEJ Guidelines, European integration, Ukraine.

Вперше оприлюднено: *сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 13.05.2024; у номері — 30.06.2024; DOI:* ***10.53672/ej.1.2024.01***[1].

Повний текст

Бібліографічний опис: Ярослав Ю.Ю., Голубенко О.М., Назаров О.А. Концептуальні основи розвитку української судової експертизи в контексті євроінтеграційних процесів / Ю.Ю. Ярослав, О.М. Голубенко, О.А. Назаров. Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа та спеціальних знань в юридичній практиці: Електронний журнал / [редкол.: Назаров О. А. (голов. ред.) та ін.]. К., 2024. Т. 9, № 3 (51). Дата публікації: 30.06.2024. URL: https://expertize-journal.org.ua/spetsialni-znannya/12284-yaroslav-yu-yu-golubenko-o-m-kontseptualni-osnovi-rozvitku-ukrajinskoji-sudovoji-ekspertizi-v-konteksti-evrointegratsijnikh-protsesiv (дата звернення: 13.05.2024), https://doi.org/10.53672/ej.1.2024.01

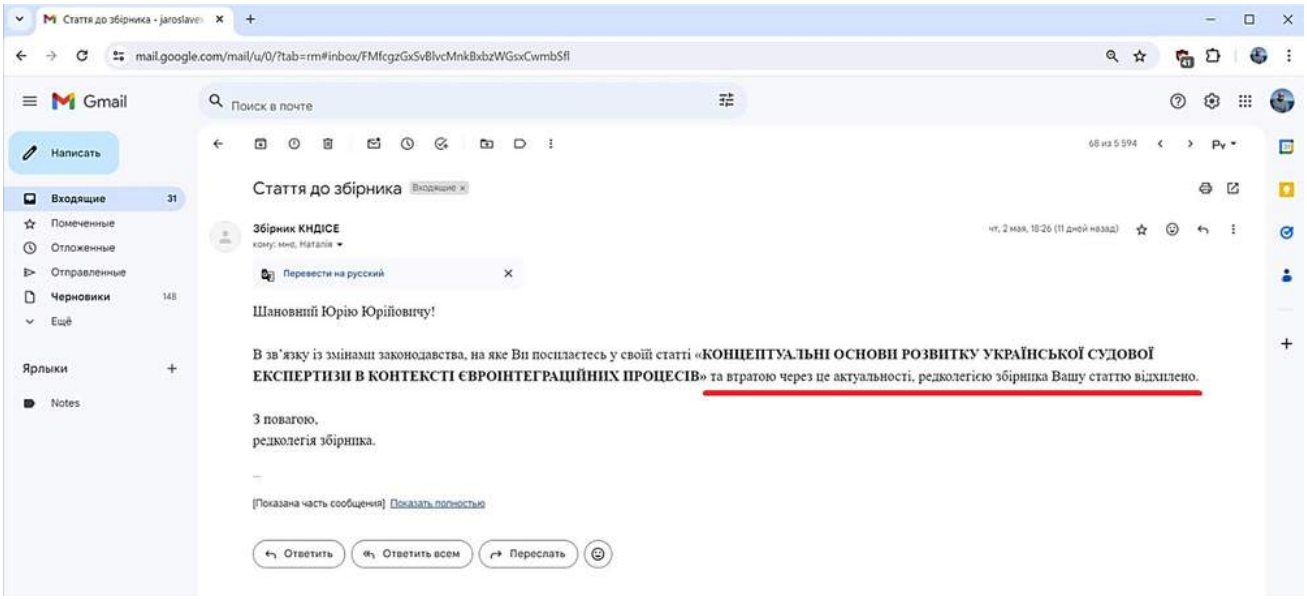

Постановка проблеми. Актуальність дослідження обумовлена тим, що після оголошення законодавчою владою європейського і євроатлантичного генерального курсу держави Україна із конституційним закріпленням в основному законі, схваленням його громадянами, рішенням Європейської Ради від 14 грудня 2023 року про початок перемовин щодо вступу України до ЄС, на порядку денному постало переосмислення концептуальних основ в будь-якій сфері під цим кутом. Це стосується і української судової експертизи. Так, найважливіший принцип її незалежності, декларований за ст.ст. 3, 4 Закону України «Про судову експертизу» [1], є блідою копією європейського, бо нівелюється надмірною державною монополізацією. Це виражається у нерівномірному розвитку державної та недержавної (приватної) її гілок, надмірному контролю регулятора за приватною гілкою експертизи, нівелює наукову конкуренцію, як найбільш ефективний показник здобування істини в судочинстві за допомогою спеціальних експертних знань. Має місце їх кількісна нерівність (на 2020р.): приблизно 5 000 державних проти 500 приватних, при чому, останні мають стійку тенденцію до зменшення [2].

Недосконаліть діючих організаційно-правових інструментів, в великій мірі спричинені доктринальною (радянсько-спадковою) обмеженістю, породжує й інші проблеми, які деформують її основи: відмінність у доступі різних експертних гілок до судово-експертної діяльності (СЕД), низька ефективність експертної дидактики, бюрократизація науково-методичного забезпечення, великі терміни проваджень, випадки корупції та тиску на експертів, особливо, в резонансних справах, зачатковість експертної самоорганізації, недостатність контролю за якістю експертних проваджень, відсутність правових захисних чинників експертів та їх родин, непередбаченість страхування цивільно-правової відповідальності, недосконаліть міжнародних експертних комунікацій, що включає також проведення спільних та самостійних досліджень за кордоном, тощо.

Вважаєм, що неухильне впровадження європейських стандартів в сфері СЕД дозволить наблизитись до принципів, декларованих за ст.6 Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ)(право на справедливий суд), як універсальної засади та мети організації та проведення судових експертиз і методологічної передумови експертних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ефективність державної політики в галузі судової експертизи в Україні напряму залежить від розвитку її концептуальних основ. Перші спроби їх формулювання були пов'язані із затвердженням в 1992 році Постановою ВРУ «Концепції судово-правової реформи», за п.1 розділу V якої була поставлена задача створити судову експертизу, як важливу і самостійну інституцію, незалежну від органів попереднього розслідування, діяльність якої повинна регулюватись процесуальним законодавством [3]. Вже в цій дефініції окреслювались три важливі основи судової експертизи: організаційна самостійність, незалежність (тоді - від основного замовника) та її правовий характер. Де-факто вони проголошувались і в Законі України «Про судову експертизу» (1994 р.), де мали вже більш об'ємний та структурний вигляд, як-то: понятійними та принциповими, організаційно-правовими, статусними, науково-методичними, експертно-дидактичними, міжнародно-комунікаційними [1].

Є приклади і інших країн (Республіка Казахстан, 2018 рік), де стратегія розвитку судово-експертної інституції затверджувалась вже у другій концепції, в цей раз прийнятій відомством (МЮ). За нею передбачалось удосконалення законодавства, інституційних та організаційних основ, підбору, професійної підготовки та підвищення кваліфікації експертів, укріплення матеріально-технічної бази, вивчення міжнародного досвіду та розвитку міжнародного співробітництва [5].

В наших роботах також зверталась увага на систему концептуальних основ судової експертизи, як-то: 1.Уніфікацію процесуального законодавства; 2. Вдосконалення організаційних форм; 3.Навчання та атестацію судових експертів; 4.Саморегулівні професійні об'єднання (СРО); 5.Оцінку методичної правильності висновку експерта; 6. Рівноправність всіх суб'єктів СЕД в створенні науково-методичного забезпечення; 7.Поділ ринку експертних послуг з метою більш ефективного використання можливостей суб'єктів СЕД; 8.Підняття оперативності експертних проваджень [6].

Шуневич К., в «моделях залучення експерта у кримінальне провадження» країн ЄС виокремила такі основи їх розмежування: 1) суб'єкт, уповноважений на залучення експерта; 2) можливості суду впливати на залучення експерта; 3) процесуальний статус особи зі спеціальними знаннями; 4) організаційні вимоги до особи, яка може бути залучена експертом (питання акредитації, включення до реєстрів судових експертів та ін.); 5) кількість експертів, які можуть брати участь у конкретному кримінальному провадженні; 6) право на проведення перехресного допиту експерта [7, с.3].

Ткаченко Н., Алєксєйчук В. організаційну основу поклали у визначення моделей можливих експертних інституцій: із *централізацією* всіх СЕУ (державних та недержавних) при створенні Центрального органу виконавчої влади – Державної експертної служби, підпорядкованої КМ або МЮ України (*радикальна модель*), із *частковою централізацією* при визнанні МЮ України єдиним органом, який формує державну політику в судово-експертній галузі з елементами централізації (*змішана модель*) або із *децентралізацією* цих СЕУ у двох варіантах (*класична або традиційна і змагальна моделі*). Змішана модель, яка існує і зараз, на їх думку, є найдоцільнішою для України [8].

Шевчук В. висловив думку, що сучасна українська судова експертиза з позиції євроінтеграції має сформулювати нову парадигму принципів розробки *Концепції* базового Закону України, в якому визначатимуться поняття та принципи СЕД, структура та орга-

нізація діяльності СЕУ і судових експертів, їхній правовий статус і повноваження, системний підхід до підготовки й атестації, створення самоврядної організації судових експертів, відповідальність за втручання в СЕД, гарантії діяльності експертів [15, с.36].

Новий поштовх до судово-експертної законотворчості надав Указ Президента України №837 від 08.11.2019 року «Про невідкладні заходи з проведення реформи та зміцнення держави», в якому, серед інших задач, було акцентовано увагу на 3 важливих основах судової експертизи: *системі самоврядування судових експертів, рецензуванні висновку судового експерта* та *визначенні граничних строків проведення судових експертиз*»[9].

В публікаціях приділяється увага і окремим елементам основ судової експертизи. Так, Клюєв О. базовому законопроекту рекомендує таку назву: «*Про експертне забезпечення правосуддя в Україні*», оскільки сам цей термін є більш широким поняттям, аніж «судова експертиза». Базовий закон, на його думку, має регулювати організаційні аспекти експертного забезпечення правосуддя в Україні, а процесуальні основи – процесуальне законодавство України [13, с.9]. З цією позицією згодний Журавель В. із своїм варіантом назви базового законопроекту – «*Про експертну діяльність у правовій сфері*» [14, с.29]. Шевчук В. в контексті євроінтеграційних процесів рекомендує враховувати *Керівні принципи Європейської комісії з ефективності правосуддя (Керівні принципи СЕРЕЈ)* та розвивати співпрацю із ENFSI [16, с.91]. На необхідність дотримання «міжнародних стандартів» посилались Чернявський С. та Чорноус Ю. [17, с.87]. Шуневич К. стверджує, що організаційним особливостям розшукової (змішаної) моделі залучення експерта (до неї вона відносить модель залучення експерта в Україні – авт.) притаманна *наявність в державі окремого нормативно-правового акту*, який визначає набуття статусу експерта, процедури атестації та підвищення кваліфікації [7, с.74]. Вважаємо, що ця думка не є безспірною, оскільки такого акту немає в ФРН, Франції, Бельгії, Швейцарії, Австрії, Нідерландах (розшукова модель), Норвегії, Ісландії, Швеції (змішана модель), а є тільки в пострадянських країнах (Україна, Казахстан, Азербайджан, рф, Узбекистан, Таджикистан, Туркменістан, Киргизстан, Литва, Латвія, Естонія, Білорусь, Молдова) та в постсоціалістичних (Чехія, Сербія).

Думка щодо *демонополізації судової експертизи* домінує серед авторів [6, 7, 14, 18, 28, 29]. Але більшість з них, наприклад, Щербаковський М. [29 с.48], її розуміють тільки як скасування положення про проведення криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз виключно в державних експертних установах (ст.7 Закону України «Про судову експертизу»), що, на наш погляд, є лише частковим заходом. Журавель В. вважає, що подолання монополії держави на проведення судових експертиз є нагальною потребою сьогодення, і показує глибину цієї реформації:

«...необхідно: а) на законодавчому рівні визначити такий різновид, як приватні судово-експертні устави, які мають діяти поряд із державними установами (службами) та приватними (незалежними) експертами, вони відрізняються лише формою власності; б) скасувати монополію на проведення судово-медичних, судово-психіатричних і криміналістичних експертиз у державних експертних установах...відокремлення від відомчих керівних державних органів питань підготовки, запровадження та ведення єдиного реєстру методик судових експертиз, підготовки й атестації експертів, підвищення їхньої кваліфікації, визначення експертних спеціальностей, притягнення експертів до дисциплінарної відповідальності тощо. За Міністерством юстиції України доцільно зберегти лише ведення Єдиного державного реєстру судових експертиз та експертних досліджень, інформація з якого може надаватися у формі ви-

тягу на запит слідчого, прокурора, суду за конкретним кримінальним провадженням або справою про адміністративне правопорушення» [14, с.29-31].

Неоднозначність є і в розумінні принципів функціонування системи самоврядування судових експертів. Шевчук В. вважає, що на *саморегульовану організацію* не можна покласти функції держави з підготовки кадрів, створення та роботи експертно - кваліфікаційних комісій тощо [15, с.91]. Крайнов І.[18, с.64] та Журавель В. [14, с.30-31] дотримуються протилежної думки, зокрема, останній стверджує, що керівним органам *експертного самоврядування* необхідно надати право самостійно визначати умови та процедуру проходження стажування, однакову для всіх експертів, наприклад, з можливістю проходження атестації через п'ять років, наслідком якої є присвоєння кваліфікації судового експерта безстроково.

Проведене Директоратом правосуддя та кримінальної юстиції МЮ України опитування показало, що 54% респондентів вважають створення самоврядування судових експертів необхідним, 25% - проти, а 21% - не визначилися; 55% опитаних вважають, що ця система самоврядування має бути незалежною і не розробленою за аналогією, 35% - за аналогією із адвокатурою, 10% - за аналогією із нотаріатом [32, с.313-314]. Інше опитування (Ісакович Б.М, Ярослав Ю.Ю., Назаров О.А.) показало, що 66,43% респондентів вважають, що *державна* судова експертиза повинна бути виведена із підпорядкування певних міністерств, центральних органів виконавчої влади та правоохоронних органів утворенням самостійної інституції, незалежної від органів досудового слідства, 56,64% - що діяльність всіх *недержавних (приватних) судових експертів* в галузі підготовки та підвищення кваліфікації, ведення дисциплінарних справ, методичної підтримки повинна здійснюватись на підставі самокерованості створенням саморегулівних професійних об'єднань (СРО), за варіант створення низки СРО за фаховим принципом висловилось 53,14% опитаних, за варіант створення єдиної СРО в державі – 32,86% [33].

У Рекомендаціях (Керівні принципи) Європейської комісії з питань ефективності правосуддя принцип незалежності експерта розглядається як одна з головних вимог до існуючих правил на національному рівні, щоби вони гарантували *незалежність, неупередженість та чесність* експерта (п.10), передбачені їх складові: незалежність стосовно справи, яка розглядається, та неупередженість у стосунках з обома сторонами; заборона залучення експерта судом у випадку, коли одна з сторін залучала його для підготовки приватного висновку на допроцесуальній стадії; заборона залучати експерта, який перебував у близьких стосунках з однією із сторін, щоби не викликати конфлікт інтересів; гарантування експертом, що його висновок надається об'єктивно, а не відповідно до потенціальних особистих інтересів (п.35) [30]. Опитування 45 держав, за даними європейського інституту експертизи та експертів (EEEI) щодо передової практики експертизи в цивільних судах ЄС, показало, що експерт зобов'язаний повідомляти про будь-який конфлікт інтересів, що відображає загальне розуміння того, що експерт повинен бути не тільки незалежним, але також повинен бути визнаний незалежним [31]. У цьому ж європейському нормативі доводиться вагома роль суду у взаємовідносинах із експертом: при виборі та призначенні експерта (п.п.29, 30, 33, 40, 48, 49, 51), відхиленні або заміні експерта (п.п. 57, 61), встановленні та контролі крайніх строків виконання висновку, які були надані експерту, втручанні у випадку затримки проваджень (п.п.75, 112, 127), наданні вказівок щодо спеціального надання висновку та складанні попереднього звіту (висновку) для

сторін (п.п.77, 79), проведенні ротації експертів як відповідного заходу задля уникнення взаємної залежності в комісії експертів та покращення їх незалежності по відношенню до суду (усунення монополії компетентності) (п.84), можливості надання допомоги експерту в разі, якщо останній просить підтримки (п.109), накладанні адміністративного або дисциплінарного штрафу, в більш серйозних випадках – відкритті кримінального провадження, за певних обставин, в залежності від порушеного обов'язку, остаточне звільнення експерта від виконання експертизи у цій конкретній справі (п.п.119, 120), відмові в наданні статусу погодженого експерта або відкликанні цього статусу, якщо буде встановлено, що експерт постійно є некваліфікованим і некомпетентним (п.123), зменшенні оплати, коли експерт був обвинувачений у затримці експертного провадження (п. 126), відхиленні експерта за клопотанням сторони, якщо експерт порушив обов'язок залишатись незалежним (п.128), монополії на безпосереднє спілкування з експертом (а не сторін)(п.129)[30]. Судовий контроль за дотриманням строків експертних проваджень рекомендується і за висновками моніторингового звіту 2020 року(це підтримують 59,7% суддів) [32, с.269].

Бурхливе обговорення в літературі мало місце в питанні *рецензування висновків судового експерта*. За твердженням Журавля В., процедура рецензування висновків експертів передбачає дві форми: перша – для методичного забезпечення діяльності експертів, друга – у випадку звернення суб'єктів, які призначили експертизу для того, щоб об'єктивно оцінити її результати й подальшу можливість повторної експертизи. Перша форма рецензування є обов'язковою, друга – факультативною, за ініціативою суб'єктів, котрі залучають експертів [14, с.31]. Перша форма рецензування (назвемо її внутрішньо-відомчою) відома ще з радянських часів, на даний час регламентована підзаконним актом – Порядком проведення рецензування висновків судових експертів. В цьому нормативі вказується мета рецензування – вдосконалення професійної майстерності експертів, поліпшення якості та обґрунтованості їх висновків, а також те, що *рецензування не проводиться з метою спростування чи підтвердження висновків* [19]. Друга форма рецензування експертних висновків є варіантом фахової допомоги для сторін провадження при здійсненні доказової оцінки. Складена фахівцем рецензія на висновок експерта здатна закрити прогалину оцінки правильності виконаної експертизи. Вона не є джерелом доказів, але може зініціювати процесуальні інструменти оцінки - допит експерта та призначення наступної (повторної) експертизи у випадку викриття методичної неправильності оцінюваного висновку експерта [20, с.669]. Нормативно складання рецензій на висновки експертів досі не урегульовано, їх легалізація, як правильно зауважила Авдєєва Г., дозволить не лише зменшити кількість слідчих (судових) помилок, а й запобігти діям некомпетентних і недобросовісних рецензентів завдяки оприлюднення в тексті рецензії інформації про них (прізвище, освіта, науковий ступінь, учене звання, стаж і місце роботи та ін.), доцільно також в окремих випадках надавати можливість допиту рецензента в присутності виконавця рецензованого висновку експерта [21, с.99-100]. Шевчук В. [16, с.92], Шепітько В. [21, с.27] повністю заперечують рецензування висновків судового експерта в судочинстві, бо особливістю оцінки висновку експерта, на їх думку, має бути необхідність спеціального мотивування підстав, за якими відкидається висновок. Шуневич К. в своїй дисертації сповістила про оціночний інструментарій, притаманний європейським інституціям: а) процедура рецензування висновків; б) процедура подання під час судово-

го розгляду спільного висновку; в) навчання прокурорів, адвокатів, суддів застосуванню наукової методології; г) «експертні радники» в судах [7, с.212].

Проблемність *строків експертних проваджень* ілюструють результати анкетування експертів: 57% випадків – до 6 місяців, 25% - до 1 місяця, 14% - до 1 року, 4% - до 3 років [32, с.254-255]. Вперше, на виконання Указу Президента [9], ця основа (строк) експертизи, поки в якості законопроектів, має увійти в законодавче поле, вони встановлюються керівником СЕУ, уповноваженою керівником особою або судовим експертом/державним органом, до сфери управління якого належить СЕУ: в законопроекті №6284 - закладений максимальний строк 90 календарних днів, а в разі неможливості його дотримання, за письмовим погодженням із замовником, не може перевищувати 150 календарних днів (ст.47); в законопроекті №6284-1 – розумний строк 60 календарних днів, а більший розумний строк – за письмовою домовленістю із замовником (ст.44); в законопроекті №6284-2 – 10 днів, 1 місяць, 2 місяці, більше 2 місяці, але не перевищуючи 3 місяці, більший строк встановлюється за домовленістю із замовником (ст.33); в законопроекті №6284-3 – не повинен перевищувати 90 календарних днів і встановлюється за письмовою домовленістю із замовником, в тому числі, і більший строк (ст.7^2) [4,10,11,12]. За Рекомендаціями (Керівні принципи) Європейської комісії з питань ефективності правосуддя строк експертних проваджень встановлюється та контролюється судами (п.п.75,112,127)[30]. З метою вирішення цієї проблеми нами рекомендувалось планувати штатну чисельність експертів, відштовхуючись від аналізу тенденцій попиту на види експертних послуг в державі, нарешті розробити нормативи на індексовані види експертиз [6]. Не є таємницею, що дотримання розумних термінів проваджень напряму залежить від кількості експертів. Так, дослідження, проведені європейським інститутом експертизи та експертів (EEEI) щодо передової практики експертизи в цивільних судах ЄС показали, що середня кількість експертів на 100000 населення в проміжку 2012-2020 роках коливалась в межах 48,7 – 72,4 [31]. Для порівняння, в Україні на 100000 населення кількість експертів значно менша – 13,75 (в розрахунок бралось 40 млн. населення України та 5500 атестованих експертів станом орієнтовно на 2020 рік), що є істотнім фактором, який гальмує оперативність експертиз.

Даньшин М. та Бабарицький О. [23, с.29]. та Свінцицький [27, с.19] рекомендують вдосконалювати *експертну дидактику* включенням у освітні навчальні програми підготовки «магістр» своєрідну спеціалізацію «судова експертиза» не тільки у межах правничої галузі знань, а й в інших. Булулуков О. на прикладі НЮУ імені Я. Мудрого показав, що елементи експертної дидактики, запроваджені в навчальному процесі юридичних ЗВО, дозволять оптимізувати систему навчання і підготувати для роботи в експертних установах досвідчених фахівців [24, с.84]. Андренко С., Курдес О., Бубліков А. бачать етапність в зростанні експертної компетентності: *перший рівень — базовий* (здобуття повної вищої освіти у ЗВО освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»); *другий рівень — початкова підготовка* (за певною експертною спеціальністю під час прийому на роботу); *третій рівень — підвищення кваліфікації* (періодичне через нормативно встановлені проміжки часу проходження стажування й отримання досвіду під час здійснення СЕД) [25, с.64-65]. Агапова О., рекомендує дистанційне навчання за українсько-латвійським науково-дослідним проектом «Відкритий освітній ресурс: судова експертиза» (для експертів України та Латвії) [26, с. 302].

Мета дослідження. З метою висвітлення концептуальних основ будови судової експертизи узагальнити організаційно-правові, принципові, комунікаційні, статусні, експертно-дидактичні, аналітично-оціночні аспекти, провести аналіз в цьому напрямку європейських нормативів, а також праць науковців, окреслити напрямки її удосконалення в контексті євроінтеграційних процесів, що дозволить покращати забезпечення судочинства європейсько-орієнтованою судовою експертизою.

Викладення основного матеріалу. Проведений аналіз показав, що для різних країн притаманні однорідні базові (концептуальні) основи в будові судової експертизи: організаційно-правові, принципові, комунікаційні, статусні, дидактичні, аналітично-оціночні тощо, із своєю специфікою.

Так, найважливіша і принципова ознака - *незалежність судового експерта* – далеко не в повні мірі реалізована в межах експертних гілок. Відомчу залежність державної експертизи можна ліквідувати поверненням до реформаторських думок 1992 року, а саме створенням «самостійної інституції» типу Експертного Комітету із рекомендацією найменування його, як варіант, за законопроектом №6284-2, Національною експертною службою України, але обмежити регуляторну роль цього центрального органу тільки державними СЕУ. Можна піти далі і розглянути варіант приватизації діючих державних СЕУ задля забезпечення повної незалежності працюючих в них експертів від будь-якого відомства.

Європейський вектор незалежного розвитку приватної експертизи пов’язується із утворенням СРО. Крім усунення державної монополії, сприяння науковій змагальності спеціальних знань в судочинстві, поява СРО дозволить збільшити кількість приватних експертів, а це, в свою чергу, зменшить бюджетні витрати на державну гілку експертизи. Реалізація цього принципу може йти різними шляхами, або при утворенні такого об’єднання «зверху» – єдиного СРО для всіх приватних експертів із розподілом на певні секції, або «знизу», створенням множини СРО за експертною спеціалізацією. Другий варіант реалізації саморегулювання виглядає більш демократичним (за аналогією розвиток всіх європейських професійних спільнот пов'язаний із «цеховими» шляхами організації), підтримується більшістю експертів, він може в подальшому, якщо на то буде добровільна згода, розвинутись у асоціативне об’єднання, але тільки для виконання координаційних функцій.

Наш погляд на проблему не виключає регуляторної функції держави на ділянку СЕД. За МЮ України, але обмежуючи його регуляторну роль, доречно залишити функції розробки та вдосконалення організаційно-правових нормативів в галузі СЕД, видачі експертних свідоцтв, узагальнень наукової та експертної діяльності, ведення Реєстрів атестованих судових експертів та атестованих методик, організації діяльності науково-консультативних та методичних рад (НКМР) та міжвідомчої Координаційної ради з питань судової експертизи, керівництво підзвітними СЕУ. У випадку реформування державних СЕУ створенням Національної експертної служби України, вищеназвані функції належить передати цьому центральному органу влади. Але змістом реформи в галузі СЕД, перш за все, повинен бути «відпуск на волю» приватних судових експертів, передачі функції атестації, науково-методичного супроводу, дисциплінарного провадження та контролю за ними до СРО різних експертних напрямків, як це має місце в ЄС та світі

Експертна дидактика, за виключенням набуття спеціальних знань в галузі ремесла, має бути реалізованою на базі вищої освіти другого рівня «магістр» із спеціалізацією за певними експертними напрямками, в наступному продовжуватись під час атестації за цією ж експертною спеціальністю, вдосконалюватись на практиці та в процесі періодичного підвищення кваліфікації. Основна вимога – всі види навчання (включаючи підвищення кваліфікації) повинні здійснюватися в закладах, які мають освітню ліцензію (краще, в середовищі ЗВО). Експертно-кваліфікаційні комісії (ЕКК), за логікою, повинні діяти за місцями навчання/експертної роботи/СРО, в них, крім атестації, мають вирішуватись і дисциплінарні справи експертів. Склад ЕКК має затверджуватись регулятором, при чому в державних ЕКК більшість повинна складатись із експертів державних СЕУ, в ЕКК СРО – із приватних експертів. Якщо в країні буде запроваджено декілька ЕКК, то структура ЦЕКК при регуляторі (МЮ України), втрачає зміст і повинна бути ліквідована, що буде одним із дерегуляційних заходів.

Розвитком *аналітично-оціночної* основи судової експертизи (рецензування висновків) повинно бути унормування цієї процедури. У відповідних процесуальних змінах має міститись: можливість залучення в якості рецензентів фахівців ЗВО, передбачення високого фахового рівня рецензентів (до 10 років експертного/наукового стажу), оприлюднення інформації про них, закладання можливості їх допиту, закріплення права експерта рецензованого висновку на оскарження рецензії. Ще одним напрямком процесуального регулювання може бути надання суду можливості, в разі наявності клопотання сторони провадження, доручення іншому експерту проведення експертизи щодо методичної правильності оспорюваної експертизи. Знання методики є складовою спеціальних знань експерта, тому це питання повинно входити до предмету різних видів експертиз, що вимагає також змін до підзаконних актів (рекомендацій) стосовно їх призначення.

Для вирішення проблеми великих *строків проведення судових експертиз* недостатньо процесуальної регламентації граничного їх рівня і зобов'язання експертів робити письмове узгодження в разі неможливості їх дотримання. Ця часова особливість СЕД має постійно бути у інформаційно-моніторинговому русі щодо своєчасного реагування на зростання в судовій практиці певних видів експертиз: збільшувати на цих напрямках кількість атестованих експертів відповідно до розроблених та прийнятих середніх норм експертного навантаження. Ця ділянка роботи поки ще не охоплена регулятором. Ще одним резервом є збільшення експертного складу за рахунок більш активного використання «запасної лави» приватних експертів, для чого необхідно урівняти їх статус із державною експертною гілкою та організувати їх діяльність за допомогою СРО. Третя гілка експертів – фахівці, які залучаються замовником для конкретних випадків, за аналогом європейських ad-hoc експертів, можуть також надати свій вклад в рішення проблем великих термінів провадження, але тут треба повернутися до вже забутої практики старого КПК, коли для залучення експерта потрібна була впевненість замовника в його компетентності. Нарешті слушна європейська практика відносно суддівського контролю за діяльністю експертів, і не тільки за дотриманням ними встановлених строків проваджень.

Висновки. Система концептуальних основ судової експертизи має однорідний характер в різних країнах із певними особливостями, притаманними моделям залучення в них експертів. Окремі структурні елементи цієї системи, з огляду на європейські нормативи, мають бути вдосконалені. Так, галузь судової експертизи в Україні з метою ствер-

дження *принципу незалежності* експертів слід *демонополізувати* проведенням певних дерегуляційних заходів: звільнення державних експертів з-під контролю відомств створенням центрального органу виконавчої влади підконтрольного КМУ або шляхом приватизації діючих державних СЕУ із залученням до процесу приватизації відомих міжнародних експертних установ; виведенням приватних експертів з-під контролю регулятора (МЮ України) створенням СРО певних експертних напрямків і передачі останнім атестаційних, дисциплінарних, контрольних функцій; скасування ЦЕКК МЮ України і передачі цієї функції ЕКК за місцями навчання/експертної роботи/СРО; налагодження експертної дидактики із більш широким залученням ЗВО (в питаннях здобуття базової вищої освіти, підвищення кваліфікації, рецензування висновків експертів). *Аналітично-оціночна основа судової експертизи* (рецензування висновків) має бути законодавчо унормованою із передбаченням певної процедури її здійснення, також доречно розширити повноваження суду в цьому напрямку, а саме надати йому можливість, в разі наявності клопотання сторони провадження, доручати іншому експерту проведення експертизи з питання методичної правильності оспорюваної. *Строки експертних проваджень* (і можливість їх корегування у складних випадках) мають бути не тільки процесуально регламентовані, але й бути у постійному моніторингу щодо своєчасного реагування на вал експертиз на певних напрямках. Резервом оперативного провадження є ширше залучення приватних експертів та експертів – фахівців. Актуально запозичення європейської практики суддівського контролю за діяльністю експертів, і не тільки за дотриманням ними встановлених строків проваджень.

Перелік посилань	**References**
1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 No 4038a-XII. База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text (дата звернення: 12.12.2023).	1. On forensic examination: Law of Ukraine dated 25.02.1994 No. 4038a-XII. Database "Legislation of Ukraine" / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text (date of application: 12.12.2023).
2.Стародубов І.В. Проблеми формування кадрового забезпечення суб'єктів судово-експертної діяльності. М-ли Всеукраїнської науково-практичної конференції-дискусії. Місце недержавної судової експертизи у забезпеченні судочинства України (м.Київ. 19.10.2020р.).-Київ: вид.Назаров О.А. С.34-38	2. Starodubov I.V. Problems of the formation of human resources for subjects of forensic expert activity. Members of the All-Ukrainian scientific and practical conference-discussion. The place of non-state forensic examination in ensuring the judicial system of Ukraine (Kyiv. October 19, 2020).-Kyiv: vid. Nazarov O.A. P.34-38
3. Концепція судово-правової реформи в Україні: затв. постановою Верховної Ради України 28.04.1992 р. № 2296-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2296- 12 (дата звернення: 01.09.2023).	3. The concept of judicial reform in Ukraine: approved. by the resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine dated April 28, 1992 No. 2296-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2296-12 (date of application: 09/01/2023).
4. Проєкт закону про судово-експертну діяльність та самоврядування судових експертів №6284-2 від 22.11.2021року. Офіц. портал Верховної Ради України.URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73258(дата звернення: 12.12.2023).	4. Draft law on forensic expert activity and self-government of forensic experts dated November 22, 2021 No. 6284-2 dated November 5, 2021 No. 6284. Official. portal of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73258 (access date: 12.12.2023).

5. Об утверждении Концепции развития института судебной экспертизы Республики Казахстан до 2023 года и плана мероприятий по ее реализации: Приказ Министра юстиции Республики Казахстан от 26.12.2018г. №1629.URL:https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34370712&pos=4;-108#pos=4;-108 (дата звернення: 12.12.2023)	5. On approval of the Concept for the development of the Institute of Forensic Expertise of the Republic of Kazakhstan until 2023 and the action plan for its implementation: Order of the Minister of Justice of the Republic of Kazakhstan dated December 26, 2018. No. 1629.URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34370712&pos=4;-108#pos=4;-108 (issue date: 12/12/2023)
6. Ярослав Ю.Ю. До питання концепції судової експертизи в Україні. Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя: матеріали круглого столу (м. Харків, 6–7 лютого 2020 року). Харків : ХНДІСЕ, 2020. С.109-117	6. Yaroslav Yu.Yu. Regarding the issue of the concept of forensic examination in Ukraine. Problems of reforming the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice: materials of the round table (Kharkov, February 6–7, 2020). Kharkiv: KhNDISE, 2020. P.109-117
7. Шуневич К.А. Моделі організації та проведення судових експертиз у кримінальному судочинстві в державах Європи і в Україні: дис. ... д-ра філософії: з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» /Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2023. 332с.	7. Shunevych K.A. Models of the organization and conduct of forensic examinations in criminal proceedings in European countries and in Ukraine: diss. ... doctor of philosophy: from field of knowledge 08 "Law" with specialty 081 "Law" / Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2023. 332p.
8. Ткаченко Н., Алєксєйчук В. Моделі системи інституцій судової експертизи в Україні (переваги та ризики). Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Вип. 1 (26). С. 10—23. DOI: 10.32353/khrife.1.2022.02.	8. Tkachenko N., Alekseychuk V. Models of the system of forensic examination institutions in Ukraine (advantages and risks). Theory and practice of forensic examination and criminology. Vol. 1 (26). P. 10-23. DOI: 10.32353/khrife.1.2022.02.
9. Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави: Указ Президента України від 08.11.2019 р. № 837/2019. URL: https://www.president.gov.ua/ documents/ 8372019-30389 (дата звернення: 12.12.2023).	9. On urgent measures to carry out reforms and strengthen the state: Decree of the President of Ukraine dated November 8, 2019 No. 837/2019. URL: https://www.president.gov.ua/documents/8372019-30389 (date of application: 12.12.2023).
10.Проект Закону про судово-експертну діяльність № 6284 від 05.11.2021. Офіц. портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73154 (дата звернення: 12.12.2023).	10. Draft Law on Forensic Expert Activity No. 6284 dated November 5, 2021. officer portal of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73154 (access date: 12.12.2023).
11 Проект Закону про судово-експертну діяльність № 6284-1 від 19.11.2021. Офіц. портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73246 (дата звернення: 12.12.2023).	11 Draft Law on Forensic Expert Activity No. 6284-1 dated November 19, 2021. officer portal of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73246 (access date: 12.12.2023).
12 Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про судову експертизу» № 6284-3 від 23.11.2021. Офіц. портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73261 (дата звернення: 12.12.2023).	12 Draft Law on Amendments to the Law of Ukraine "On Forensic Expertise" No. 6284-3 dated November 23, 2021. officer portal of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: http://

	w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73261 (access date: 12.12.2023).
13.Клюєв О.М. Реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя – нагальна потреба часу. Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя: матеріали круглого столу (м. Харків, 6–7 лютого 2020 року). Харків: ХНДІСЕ, 2020. С.6-11	13. Klyuev O.M. Reforming the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice is an urgent need of the hour. Problems of reforming the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice: materials of the round table (Kharkov, February 6–7, 2020). Kharkiv: KNDISE, 2020. P.6-11
14.Журавель В.А. Правові, організаційні та дидактичні проблеми вдосконалення експертної діяльності. Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя: матеріали круглого столу (м. Харків, 6–7 лютого 2020 року). Харків: ХНДІСЕ, 2020. С. 28-33	14. Zhuravel V.A. Legal, organizational and didactic problems of improving expert activity. Problems of reforming the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice: materials of the round table (Kharkov, February 6–7, 2020). Kharkiv: KhNDISE, 2020. P.28-33
15. Шевчук В.М. Методологічні проблеми вдосконалення законодавчого забезпечення судово-експертної діяльності. Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя: матеріали круглого столу (м. Харків, 6–7 лютого 2020 року). Харків: ХНДІСЕ, 2020. С.34-41	15. Shevchuk V.M. Methodological problems of improving the legislative provision of forensic expert activity. Problems of reforming the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice: materials of the round table (Kharkov, February 6–7, 2020). Kharkiv: KhNDISE, 2020. P.34-41
16. Шевчук В.М. Правові, організаційні та методологічні проблеми удосконалення експертного забезпечення правосуддя у сучасних умовах. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.-полілогу (м. Харків, 15—16 квіт. 2021 р.).Харків : Право, 2021.С.90-92	16. Shevchuk V.M. Legal, organizational and methodological problems of improving expert provision of justice in modern conditions. Actual issues of forensic examination and criminology: coll. materials of international science and practice polylogue conference (Kharkov, April 15-16, 2021). Kharkiv: Pravo, 2021. P.90-92
17. Чернявський С.С., Чорноус Ю.М. Міжнародні стандарти судово-експертної діяльності. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.-полілогу (м. Харків, 15—16 квіт. 2021 р.).Харків : Право, 2021.С.86-88	17. Chernyavskyi S.S., Chornous Y.M. International standards of forensic expert activity. Actual issues of forensic examination and criminology: coll. materials of international science and practice polylogue conference (Kharkov, April 15-16, 2021). Kharkiv: Pravo, 2021. P.86-88
18. Крайнов І.П. Концептуальні положення з питань реформування законодавства про судову експертизу в Україні. Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя: матеріали круглого столу (м. Харків, 6–7 лютого 2020 року). Харків: ХНДІСЕ, 2020. С.62-65	18. Krainov I.P. Conceptual provisions on reforming legislation on forensic examination in Ukraine. Problems of reforming the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice: materials of the round table (Kharkov, February 6–7, 2020). Kharkiv: KhNDISE, 2020. P.62-65
19. Порядок проведення рецензування висновків судових експертів: затв. наказом МЮ України від 03.02.2020 №335/5 (зі змін. та допов.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0131-20#Text (дата звернення: 12.12.2023).	19. The procedure for reviewing the conclusions of court experts: approved. by order of the Ministry of Justice of Ukraine dated February 3, 2020 No. 335/5 (amended and supplemented). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0131-20#Text (date of application: 12.12.2023).

20. Ярослав Ю.Ю. До питання рецензування висновків судового експерта. Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 листпада 2020 р.) / за заг. ред. О. Г. Рувіна, Н. В. Нестор; уклад. О. І. Жеребко, В. П. Колонюк, О. О. Садченко, О. В. Юдіна. Київ: Вид.-во Ліра-К, 2020. С.666– 671	20. Yaroslav Yu.Yu. To the issue of reviewing the conclusions of a court expert. Current issues of forensic expertise, criminology and criminal process: materials of the II international science and practice conf. (Kyiv, November 19, 2020) / by general ed. O. H. Ruvina, N. V. Nestor; structure. O. I. Zherebko, V. P. Kolonyuk, O. O. Sadchenko, O. V. Yudina. Kyiv: Lira-K Publishing House, 2020. P. 666–671
21.Авдєєва Г.К. Проблеми реалізації принципу змагальності під час реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя. Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя: матеріали круглого столу (м. Харків, 6–7 лютого 2020 року). Харків: ХНДІСЕ, 2020. С. 97-103	21. Avdeeva H.K. Problems of implementation of the principle of competitiveness during the reform of the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice. Problems of reforming the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice: materials of the round table (Kharkov, February 6–7, 2020). Kharkiv: KhNDISE, 2020. P.97-103
22. Шепітько В.Ю. Проблеми нормативно-правового регулювання судово-експертної діяльності в Україні. Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя: матеріали круглого столу (м. Харків, 6–7 лютого 2020 року). Харків: ХНДІСЕ, 2020. С. 25-27	22. Shepitko V.Yu. Problems of regulatory and legal regulation of forensic expert activity in Ukraine. Problems of reforming the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice: materials of the round table (Kharkov, February 6–7, 2020). Kharkiv: KNDISE, 2020. P.25-27
23. Даньшин М.В., Бабарицький О.В. Щодо проблеми фахової підготовки судового експерта. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.-полілогу (м. Харків, 15—16 квіт. 2021 р.).Харків: Право, 2021.С.28-30	23. Danshin M.V., Babarytskyi O.V. Regarding the problem of professional training of a forensic expert. Actual issues of forensic examination and criminology: coll. materials of international science and practice polylogue conference (Kharkov, April 15-16, 2021). Kharkiv: Pravo, 2021. P. 28-30
24. Булулуков О.Ю. Експертна дидактика – напрями розвитку. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: збірник матеріалів міжнарод. наук.-практ. конф., присвяченої 150-річчю з дня народження Засл. проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 18–19 квіт. 2019 р.). Харків: ХНДІСЕ, 2019. С. 83-84	24. Bululukov O.Yu. Expert didactics - directions of development. Actual issues of forensic examination and criminology: a collection of international materials. science and practice conference dedicated to the 150th anniversary of the birth of Zasl. Prof. M. S. Bokarius (Kharkiv, April 18–19, 2019). Kharkiv: KNDISE, 2019. P.83-84
25.Андренко С., Курдес О., Бубліков А. Щодо професійної компетентності судового експерта. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики : зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річчя Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» (Харків, 10 лист. 2023). — Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2023. С.64-66	25. Andrenko S., Kurdes O., Bublikov A. Concerning the professional competence of a forensic expert. Actual issues of forensic expertise and criminology: coll. Maths International science and practice conf. on the occasion of the 100th anniversary of the National Scientific Center "Institute of Forensic Expertise named after Ex. Prof. M. S. Bokarius" (Kharkiv, November 10, 2023). — Kharkiv: NSC "ISE named after Ex. Prof. M. S. Bokarius", 2023. P.64-66
26. Агапова О.В. «Відкритий освітній ресурс: судова експертиза». Крок до модернізації методів підготовки експертів.	26. Agapova O.V. "Open educational resource: forensic examination". A step towards the

Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.-полілогу (м. Харків, 15—16 квіт. 2021 р.).Харків : Право, 2021.С.301-302	modernization of expert training methods. Actual issues of forensic examination and criminology: coll. materials of international science and practice polylogue conference (Kharkov, April 15-16, 2021). Kharkiv: Pravo, 2021. P.301-302
27. Свінцицький А. Система експертного забезпечення правосуддя в Україні на сучасному етапі: організаційно-правові аспекти. Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя: матеріали круглого столу (м. Харків, 6–7 лютого 2020 року). Харків: ХНДІСЕ, 2020. С.16-20	27. Svintsytskyi A. The system of expert provision of justice in Ukraine at the modern stage: organizational and legal aspects. Problems of reforming the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice: materials of the round table (Kharkov, February 6–7, 2020). Kharkiv: KhNDISE, 2020. P.16-20
28. Гонгало С.Й. Змагальність експертиз: вимоги часу чи фікція. Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15 грудня 2021 р.) / за заг. ред. Н. В. Нестор; уклад. О. В. Баулін, О. І. Жеребко, Т. П. Кривак, О. О. Садченко, А. В. Старушкевич, О. В. Юдіна. – К.: Видавництво Ліра-К, 2021, С. 86-88	28. Gongalo S.Y. Competitiveness of examinations: time requirements or fiction. Current issues of forensic expertise, criminology and criminal process: materials of the III International science and practice conf. (Kyiv, December 15, 2021) / by general ed. N. V. Nestor; structure. O. V. Baulin, O. I. Zherebko, T. P. Kryvak, O. O. Sadchenko, A. V. Starushkevich, O. V. Yudina. - K.: Lira-K Publishing House, 2021, pp. 86-88
29. Щербаковський М.Г. Проблеми реформування базового законодавства України . Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя: матеріали круглого столу (м. Харків, 6–7 лютого 2020 року). Харків: ХНДІСЕ, 2020. С.46-49	29. Scherbakovsky M.G. Problems of reforming the basic legislation of Ukraine. Problems of reforming the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice: materials of the round table (Kharkov, February 6–7, 2020). Kharkiv: KNDISE, 2020. P. 46-49
30. Guidelines on the role of court-appointed experts in judicial proceedings of Council of Europe's Member States, CEPEJ (2014)14. URL: https://rm.coe.int/168074827a (дата звернення: 12.12.2023).	30. Guidelines on the role of court-appointed experts in judicial proceedings of Council of Europe's Member States, CEPEJ (2014)14. URL: https://rm.coe.int/168074827a (дата звернення: 12.12.2023).
31. The guide to practices in civil judicial expertise in the European Union. Last update March 16, 2022 URL: https://experts-institute.eu/en/projects/the-guide-to-good-practices-in-civil-judicial-expertise-in-the-european-union/	31. The guide to practices in civil judicial expertise in the European Union. Last update March 16, 2022 URL: https://experts-institute.eu/en/projects/the-guide-to-good-practices-in-civil-judicial-expertise-in-the-european-union/
32. Моніторинговий звіт за 2020 рік Директорату правосуддя та кримінальної юстиції: затв. Заст.Міністра юстиції України 15.01.2021 року. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/4364-direktoratom-pravosuddya-ta-kriminalnoji-yustitsiji-bulo-pidgotovleno-monitoringovij-zvit-za-2020-rik-yakij-vklyuchae-u-tomu-chisli-rozdil-efektivnosti-normativno-pravovogo-regulyuvannya-u-sferi-sudovo-ekspertnoji-diyalnosti	32. Monitoring report for 2020 of the Directorate of Justice and Criminal Justice: approved. Deputy Minister of Justice of Ukraine on January 15, 2021. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/4364-direktoratom-pravosuddya-ta-kriminalnoji-yustitsiji-bulo-pidgotovleno-monitoringovij-zvit-za-2020-rik-yakij-vklyuchae-u- tomu-chisli-rozdil-efektivnosti-normativno-pravovogo-regulyuvannya-u-sferi-sudovo-ekspertnoji-diyalnosti

33. Ісакович Б.М., Ярослав Ю.Ю., Назаров О.А Проблеми та пропозиції: результати всеукраїнського інтернет-опитування судових експертів щодо реформи в галузі судової експертизи. М-ли Всеукраїнської науково-практичної конференції-дискусії. Місце недержавної судової експертизи у забезпеченні судочинства України (м.Київ. 19.10.2020р.).-Київ: вид.Назаров О.А. С.6-25(дата звернення: 12.12.2023).	33. Isakovich B.M., Yaroslav Yu.Yu., Nazarov O.A. Problems and proposals: the results of an all-Ukrainian online survey of forensic experts regarding reform in the field of forensic expertise. Members of the All-Ukrainian scientific and practical conference-discussion. The place of non-state forensic examination in ensuring the judicial system of Ukraine (Kyiv. October 19, 2020).-Kyiv: vid. Nazarov O.A. P.6-25 (date of application: 12.12.2023).

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Ю.Ю.Ярослав

О.М. Голубенко

О.А. Назаров

Стаття присвячена узагальненню концептуальних основ судової експертизи: організаційно-правових, принципових, комунікаційних, статусних, аналітично-оціночних, які, з огляду на європейські нормативи, потрібно вдосконалювати. З метою ствердження принципу *незалежності* експертів ця галузь має бути *демонополізованою* проведенням дерегуляційних заходів: звільненням державної експертизи з-під контролю відомств створенням центрального органу виконавчої влади або її приватизацією; вивільненням приватних експертів з-під контролю регулятора (МЮ України) створенням СРО за експертними напрямками; скасуванням ЦЕКК МЮ України і передачі цієї функції ЕКК за місцями навчання/експертної роботи/СРО; налагодженням експертної дидактики із залученням ЗВО. *Аналітично-оціночна основа* (рецензування висновків) повинна бути законодавчо унормованою, доречно розширити повноваження суду в цьому напрямку, а саме надати йому можливість, в разі наявності клопотання сторони провадження, доручати іншому експерту проведення експертизи з питання методичної правильності оспорюваної. *Строки експертних проваджень* слід не тільки процесуально регламентувати, але й постійно моніторити за судовою практикою. Резервом оперативних експертиз повинно бути ширше залучення приватних експертів та експертів – фахівців. Актуально запозичення практики ЄС щодо суддівського контролю за діяльністю експертів, і не тільки за строками.

Ключові слова: судова експертиза, основи експертизи, європейські нормативи, незалежність експерта, демонополізація, експертна дидактика, самоврядування, оцінка висновку, строки проваджень.

CONCEPTUAL BASES FOR THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN FORENSIC EXAMINATION IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

Y.Y.Yaroslav

O.M. Golubenko

O.A. Nazarov

The article is devoted to the generalization of the conceptual foundations of forensic examination: organizational and legal, principled, communication, status, analytical and evaluative, which, taking into account European standards, need to be improved. In order to assert the principle of *independence of* experts, this industry should be *demonopolized* implementation of deregulation measures: release of state expertise from the control of departments, creation of a central executive body or its privatization; release of private experts from the control of the regulator (Ministry of Justice of Ukraine), creation of SROs in expert areas; cancellation of the CECC of the Ministry of Justice of Ukraine and transfer of this function to the ECC at the places of study/expert work/SRO; establishment of expert didactics with the involvement of HEIs. *The analytical and evaluative basis* (reviewing conclusions) should be legally regulated, it is appropriate to expand the powers of the court in this direction, namely, to provide it with the opportunity, if there is a request from a party to the proceedings, to entrust another expert to conduct an examination on the methodological correctness of the disputed one. *The terms of expert proceedings should not only be* procedurally regulated, but also constantly monitored by judicial practice. The reserve of operational examinations should be the wider involvement of private experts and expert specialists. It is important to borrow the EU practice of judicial control over the activities of experts, and not only in terms of terms.

Keywords: forensic examination, fundamentals of examination, European standards, independence of the expert, demonopolization, expert didactics, self-government, evaluation of the conclusion, terms of proceedings.

References

1. Yaroslav Yu. Yu., Holubenko O. M., Nazarov O. A. Kontseptualni osnovy rozvytku ukrainskoi sudovoi ekspertyzy v konteksti yevrointehratsiinykh protsesiv [Conceptual Foundations for the Development of Forensic Expertise in Ukraine in the Context of European Integration]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2024. Vol. 9, No. 3 (51). DOI: https://doi.org/10.53672/ej.1.2024.01. URL: https://expertize-journal.org.ua/spetsialni-znannya/12284-yaroslav-yu-yu-golubenko-o-m-kontseptualni-osnovi-rozvitku-ukrajinskoji-sudovoji-ekspertizi-v-konteksti-evrointegratsijnikh-protsesiv (onovlena versiia vid 08.11.2026). [in Ukrainian].

1.2. СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

СУД МОЖЕ З'ЯСУВАТИ ДУМКУ ДИТИНИ В СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ В ПРИСУТНОСТІ ПСИХОЛОГА[1]

Анотація. Редакційна стаття розглядає процесуальні механізми, за допомогою яких суд у цивільних справах може з'ясувати думку дитини за участю психолога. Відправним пунктом є ч. 2 ст. 13 ЦПК України, що дозволяє суду з власної ініціативи збирати докази, коли це необхідно для захисту малолітніх чи неповнолітніх осіб, та ст. 232 ЦПК України про допит малолітніх і неповнолітніх свідків у присутності батьків, усиновлювачів, опікунів, піклувальників (якщо вони не заінтересовані у справі) або представників органів опіки та піклування і служби у справах дітей. Ці особи з дозволу суду можуть ставити свідкові запитання та висловлювати думку щодо його показань, а у виняткових випадках суд ухвалою може видалити учасника справи з зали на час допиту. Правову позицію Верховного Суду ілюструють дві постанови. У постанові від 5 вересня 2018 року у справі № 752/22028/16-ц про визначення місця проживання дітей думку двох малолітніх (2008 і 2010 років народження) про те, з ким із батьків вони бажають жити, було вислухано в судовому засіданні, зокрема в присутності психолога. Постанова від 18 березня 2019 року у справі № 215/4452/16-ц визнає, що опитування дитини в присутності психолога належно забезпечує встановлення її прихильності до одного з батьків разом з іншими даними про причини такої прихильності, чим реалізується принцип найкращих інтересів дитини. Окремо наведено п. 64 підрозділу 6 «Свідчення та заяви дітей» Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей: опитування та збір заяв дітей мають, наскільки можливо, проводити кваліфіковані фахівці в найсприятливішому оточенні з урахуванням віку, зрілості й рівня розуміння дитини. Обов'язковість цих стандартів для України автори пов'язують із Законом від 31 жовтня 1995 року № 398/95-ВР про приєднання до Статуту Ради Європи. Редакція наголошує, що думка неповнолітнього — лише один із чинників рішення про місце проживання, а суд може врахувати її за результатами попереднього опитування психологом і органами опіки та безпосереднього заслуховування дитини. Наприкінці подано відомості про освіту й підвищення кваліфікації дитячого психолога Назарова О. А. Матеріал адресований суддям, адвокатам, батькам і психологам, які беруть участь у сімейних спорах.

Ключові слова: думка дитини, психолог у судовому засіданні, допит малолітнього свідка, Цивільний процесуальний кодекс України, визначення місця проживання дитини, Верховний Суд, найкращі інтереси дитини, правосуддя, дружнє до дітей, Рада Європи, дитячий психолог.

A Court May Ascertain a Child's Views at a Hearing in the Presence of a Psychologist

Abstract. Family disputes over where a child should live require courts to hear the child without causing harm, and the presence of a psychologist is one way to achieve this. This editorial article outlines the procedural tools available to Ukrainian civil courts. Article 13(2) of the Civil Procedure Code of Ukraine allows a court to collect evidence on its own initiative when this is needed to protect minors, while Article 232 regulates the questioning of child witnesses in the presence of parents, adoptive parents, guardians or custodians who have no interest in the case, or of representatives of guardianship authorities and the children's service; these persons may, with the court's leave, put

questions and comment on the testimony, and a party may exceptionally be removed from the courtroom during the questioning. Two Supreme Court rulings are discussed. In case No. 752/22028/16-ts (5 September 2018), concerning the residence of two young children born in 2008 and 2010, their views were heard at the hearing, including in the presence of a psychologist. In case No. 215/4452/16-ts (18 March 2019), the Court held that interviewing a child in the presence of a psychologist properly establishes the child's attachment to one parent, together with the reasons for it, and thus serves the child's best interests. The article also cites paragraph 64 of the Council of Europe Guidelines on child-friendly justice, under which interviews of children should, as far as possible, be conducted by trained professionals in a supportive setting. A child's view is treated as only one factor in the decision. The text closes with information on the qualifications of child psychologist O. A. Nazarov.

Keywords: child's views, psychologist, child witness, Civil Procedure Code of Ukraine, child's place of residence, Supreme Court of Ukraine, best interests of the child, child-friendly justice, Council of Europe, child psychologist.

Вперше оприлюднено: *сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 02.05.2024.*

Повний текст

Правовою позицією Верховного Суду щодо заслуховування думки дитини судом у присутності психолога є Постанова Верховного Суду від 05 вересня 2018 року у справі № 752/22028/16-ц щодо визначення місця проживання малолітніх дітей. Так, ВС вказав, що з метою виконання норм матеріального права, думку малолітнього 2008 року народження, та малолітнього 2010 року народження щодо того, з ким із батьків вони бажають проживати, в судовому засіданні було вислухано, в тому числі, в присутності психолога. Постанова Верховного Суду від 18 березня 2019 року у справі № 215/4452/16-ц вказує, що опитування дитини в присутності психолога в суді належним чином забезпечує

встановлення прихильності дитини до проживання з одним із батьків у сукупності з іншими встановленими даними причин такої прихильності для забезпечення принципу «найкращих інтересів дитини» при вирішенні справи.

Також, підрозділ 6 Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи, щодо правосуддя дружнього до дітей «Свідчення та заяви дітей» окремо містить положення, що вказують, що опитування дітей з метою отримання інформації та доказів по справі має бути проведено спеціально навченим фахівцем. Так, пункт 64. Опитування та збір заяв дітей повинні, наскільки це можливо, проводитись кваліфікованими фахівцями. Всі зусилля мають бути направлені на те, щоб діти надавали свідчення у найбільш сприятливому оточенні та за найсприятливіших умов, з урахуванням віку, зрілості та рівня розуміння, а також будь-яких труднощів, які вони можуть мати. Україна як держава приєдналася до держав-членів Ради Європи на підставі Закону України "Про приєднання України до Статуту Ради Європи" від 31 жовтня 1995 року № 398/95-ВР.

Думка неповнолітнього – тільки один з факторів, на яких ґрунтуватиметься рішення, з ким він буде проживати. Суд може врахувати його бажання, провівши опитування за допомогою психолога і органів опіки до засідання, а також вислухати саму дитину.

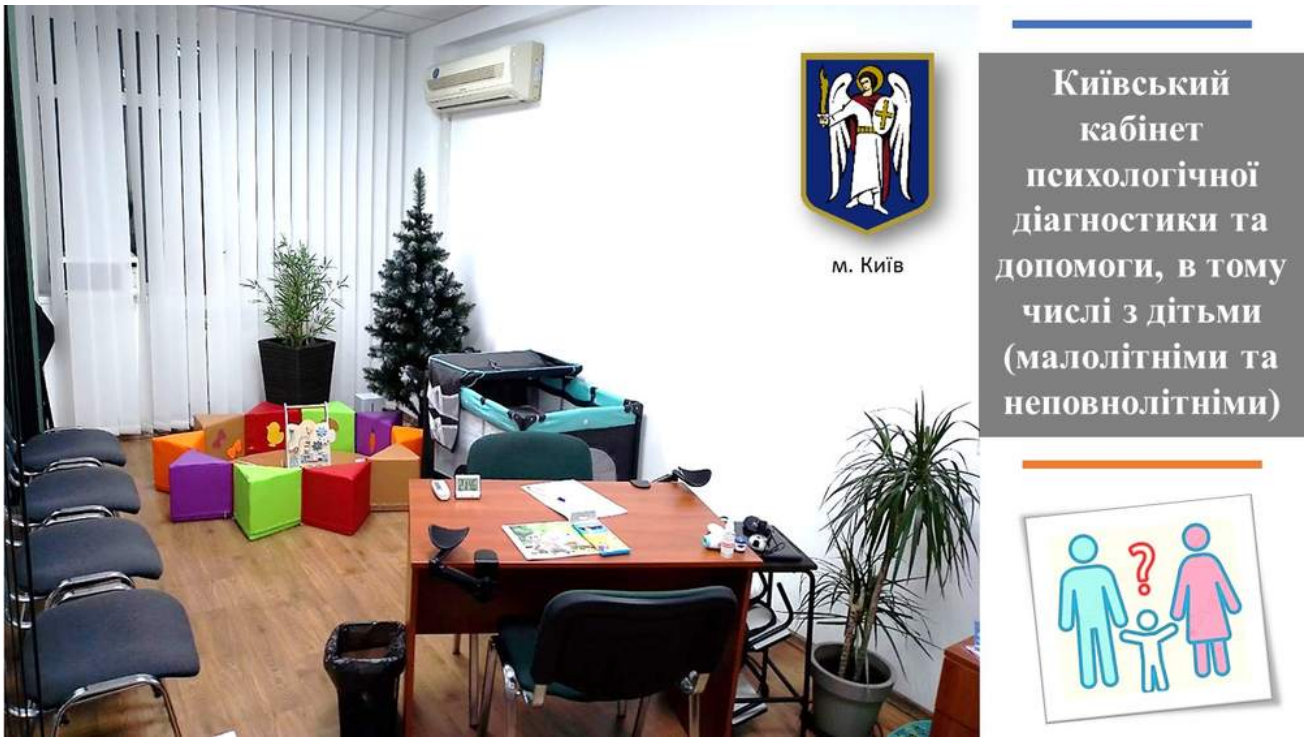

Київський психолог Назаров Олег Анатолійович, має вищу психологічну освіту, вищу юридичну освіту, науковий ступінь кандидата психологічних наук, вчене звання доцента (кафедра психології) та здійснює професійну психологічну діяльність з 1999 року. Кандидат психологічних наук, доцент Назаров О.А. з метою підвищення кваліфікації в галузі дитячої психології в період з травня 2022 по квітень 2023 років пройшов підвищення кваліфікації на базі вищої психологічної освіти та наявного наукового ступеня кандидата психологічних наук в галузі дитячої психології за 18 напрямами діяльності дитячого психолога. Загальна тривалість річного підвищення кваліфікації скалала більше 42

академічних годин або 1,4 кредиту ЄКТС з успішним досягненням результатів навчання відповідно до програм відвищення кваліфікації за вказаними напрямами (темами).

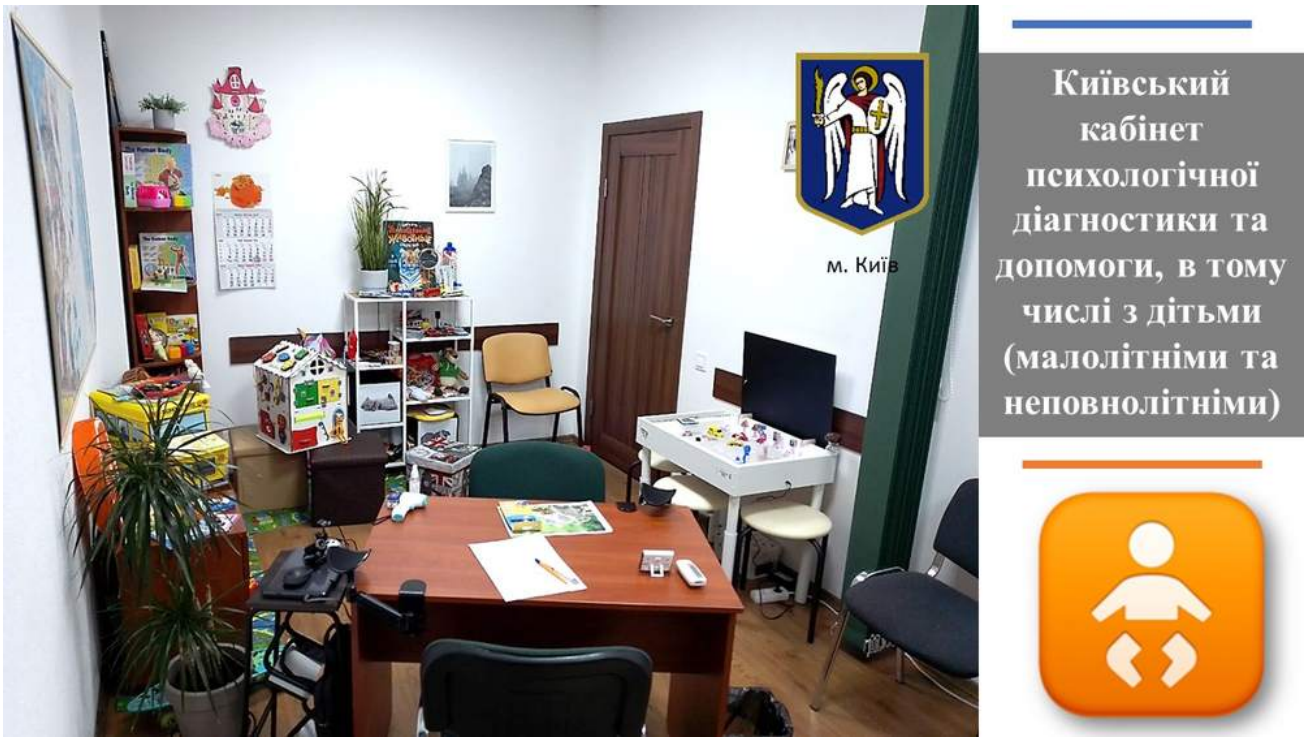

Телефони дитячого психолога: +38 (093) 476 72 60, +38 (098) 011 85 63.

References

1. Sud mozhe ziasuvaty dumku dytyny v sudovomu zasidanni v prysutnosti psykholoha [A Court May Ascertain a Child's Views at a Hearing in the Presence of a Psychologist]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktyt-si. 2024. Vol. 9, No. 3 (51). URL: https://expertize-journal.org.ua/opros-rebenka-v-sude/12202-sud-mozhe-z-yasuvannya-dumku-ditini-v-sudovomu-zasidanni-v-prisutnosti-psikhologa (onovlena versiia vid 02.05.2024). [in Ukrainian].

ОПИТУВАННЯ ДІТЕЙ ДЛЯ СУДУ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ТА ДОКАЗІВ ПО СПРАВІ ПРОВОДИТЬСЯ СПЕЦІАЛЬНО НАВЧЕНИМ ФАХІВЦЕМ (ДИТЯЧИМ ПСИХОЛОГОМ) В КИЇВСЬКОМУ КАБІНЕТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ТА ДОПОМОГИ[1]

Анотація. Матеріал редакції обґрунтовує, чому опитування дитини для потреб суду має проводити спеціально навчений фахівець, і показує, як цю вимогу втілено на практиці. Нормативну основу становить підрозділ 6 «Свідчення та заяви дітей» Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей: за п. 64 опитування та збір заяв дітей мають, наскільки можливо, проводити кваліфіковані фахівці, а свідчення дитина повинна давати в найсприятливішому оточенні з урахуванням віку, зрілості, рівня розуміння та можливих труднощів. Застосовність цих стандартів пов'язано з членством України в Раді Європи (Закон від 31 жовтня 1995 року № 398/95-ВР). Національне законодавство представлено ст. 171 Сімейного кодексу України, яка гарантує дитині право бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї та посадовими особами з питань, що її стосуються, зокрема в спорах про виховання, місце проживання, позбавлення чи поновлення батьківських прав і управління її майном, а також ст. 45 ЦПК України, що надає малолітній або неповнолітній особі право висловлювати думку безпосередньо чи через представника або законного представника й отримувати допомогу в її висловленні. Одним зі способів реалізації цього права названо залучення психолога, який опитує дитину та складає довідку (звіт) про результати опитування. Далі описано Київський кабінет психологічної діагностики та допомоги, створений на базі робочого місця атестованого Мін'юстом судового експерта-психолога: манежі, дитяче ліжечко, пеленальний столик, столик-пісочниця, відеоспостереження з можливістю дистанційно стежити за поведінкою дитини із сусідньої кімнати, щоб уникнути психотравмувальних ситуацій, психодіагностичні методики для дітей різного віку. Кабінет очолює канд. психол. наук, доцент, дитячий психолог і судовий експерт Назаров О. А.; наведено відомості про його освіту, психологічну практику з 1999 року та річне підвищення кваліфікації в галузі дитячої психології (травень 2022 — квітень 2023 р., 18 напрямів, понад 42 академічні години). Матеріал має інформаційно-практичний характер і стане в пригоді адвокатам, батькам, суддям та органам опіки, які організовують вислуховування дитини в сімейних спорах.

Ключові слова: опитування дитини, право дитини бути вислуханою, дитячий психолог, правосуддя, дружнє до дітей, Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи, Сімейний кодекс України, стаття 45 ЦПК України, довідка психолога, психологічна діагностика дітей.

Interviews of Children for Court Proceedings Aimed at Obtaining Information and Evidence Are Conducted by a Specially Trained Professional (Child Psychologist) at the Kyiv Office of Psychological Diagnostics and Assistance

Abstract. Hearing a child in family proceedings is a legal obligation, yet a poorly conducted interview may distort the child's account or cause distress. This editorial piece explains why interviews of children for court purposes should be carried out by a specially trained professional and describes how this requirement is met in practice. The international basis is Section 6 ('Evidence and statements by children') of the Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice: under paragraph 64, interviews of and statements from children should, as far as possible, be

taken by trained professionals in the most favourable settings, taking into account age, maturity, level of understanding and any communication difficulties. Their relevance for Ukraine is linked to the country's accession to the Statute of the Council of Europe in 1995. At national level, Article 171 of the Family Code of Ukraine guarantees the child's right to be heard in disputes over upbringing, residence, deprivation or restoration of parental rights and management of the child's property, and Article 45 of the Civil Procedure Code allows a minor to express views directly or through a representative and to receive assistance in doing so. Engaging a psychologist who interviews the child and prepares a report on the results is presented as one way to give effect to this right. The article then describes the Kyiv Office of Psychological Diagnostics and Assistance, set up at the workplace of a certified forensic psychologist and equipped with play areas, video monitoring from an adjacent room and age-appropriate psychodiagnostic tools, and outlines the training of its head, O. A. Nazarov, in child psychology.

Keywords: child interview, child's right to be heard, child psychologist, child-friendly justice, Council of Europe Guidelines, Family Code of Ukraine, Civil Procedure Code of Ukraine, psychologist's report, psychological assessment of children.

Вперше оприлюднено: *сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 02.05.2024.*

Повний текст

Відповідно до статті 171 Сімейного кодексу України (врахування думки дитини при вирішенні питань, що стосуються її життя) дитина має право на те, щоб бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї, посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї. Дитина, яка може висловити свою думку, має бути вислухана при вирішенні між батьками, іншими особами спору щодо її виховання, місця проживання, у тому числі при вирішенні спору про позбавлення батьківських прав, поновлення батьківських прав, а також спору щодо управління її майном.

Відповідно до вимог ст. 45 ЦПК України під час розгляду справи малолітня або неповнолітня особа має право безпосередньо або через представника чи законного представника висловлювати свою думку та отримувати його допомогу у висловленні такої думки. Одним з шляхів виразу думки дитини є залучення психолога для проведення опитування дитини та складання довідки (звіт) психолога щодо результатів психологічного опитування дитини відповідно до **Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи, щодо правосуддя дружнього до дітей**.

На базі робочого місця атестованого Міністерством юстиції України судового експерта психолога, **створено Київський кабінет психологічної діагностики та допомоги, в тому числі проведення професійної психологічної роботи з дітьми (малолітніми та неповнолітніми)** з необхідним обладнанням: манежами, дитячою кроваткою, пеленальним столиком, столиком - пісочницею, відеоспостереженням, можливістю дистанційно online спостерігати за поведінкою дитини в сусідній кімнаті для уникнення психотравмуючих ситуацій, психодіагностичними методиками для відповідної діагностичної роботи з дітьми різного віку. Керівником Київського кабінету психологічної діагностики та допомоги є кандидат психологічних наук, доцент, дитячий психолог, судовий експерт Назаров Олег Анатолійович.

Адреса місцезнаходження кабінету: вул. Якова Гніздовського, 1, офіс 310, м. Київ, 02094 (біля метро Чернігівська). Телефони: +38 (093) 476 72 60, +38 (098) 011 85 63.

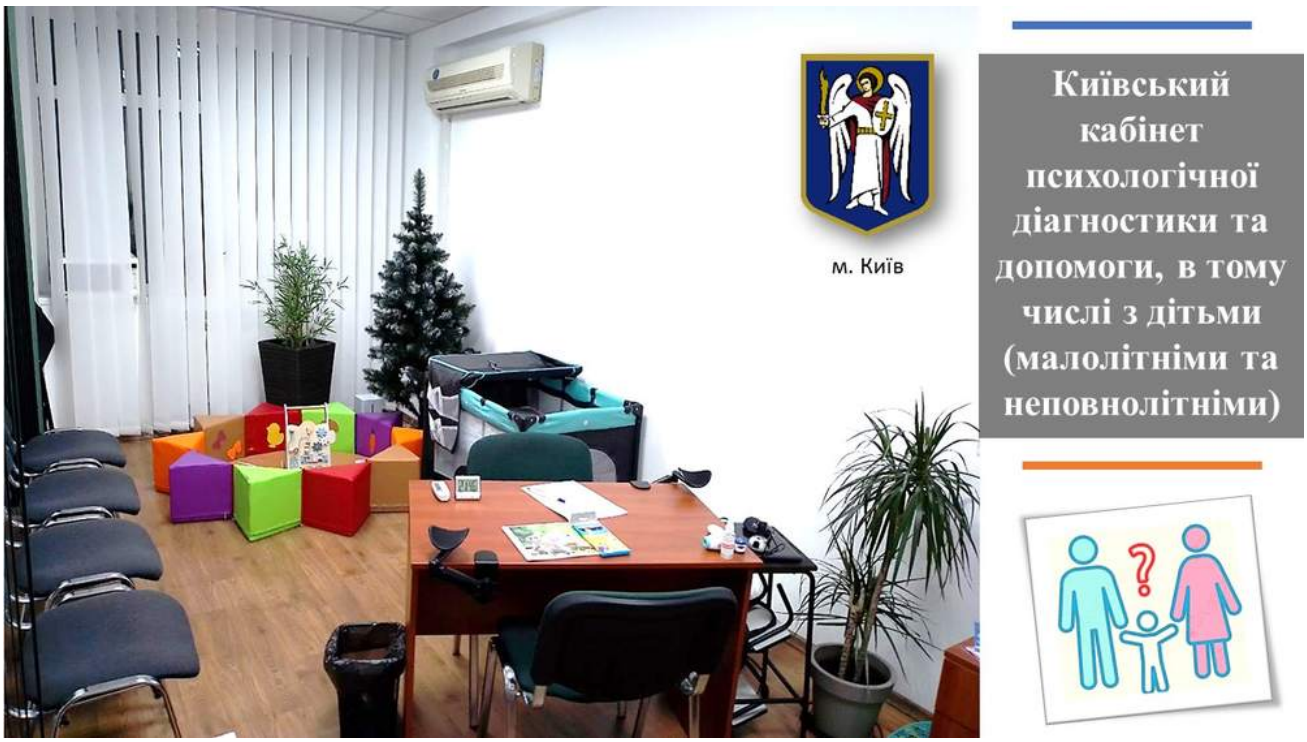

Київський психолог Назаров Олег Анатолійович, має вищу психологічну освіту, вищу юридичну освіту, науковий ступінь кандидата психологічних наук, вчене звання доцента (кафедра психології) та здійснює професійну психологічну діяльність з 1999 року. Кандидат психологічних наук, доцент Назаров О.А. з метою підвищення кваліфікації в галузі дитячої психології в період з травня 2022 по квітень 2023 років пройшов підвищення кваліфікації на базі вищої психологічної освіти та наявного наукового ступеня кандидата психологічних наук в галузі дитячої психології за 18 напрямами діяльності дитячого психолога. Загальна тривалість річного підвищення кваліфікації скалала більше 42 академічних годин або 1,4 кредиту ЄКТС з успішним досягненням результатів навчання відповідно до програм відвищення кваліфікації за вказаними напрямами (темами).

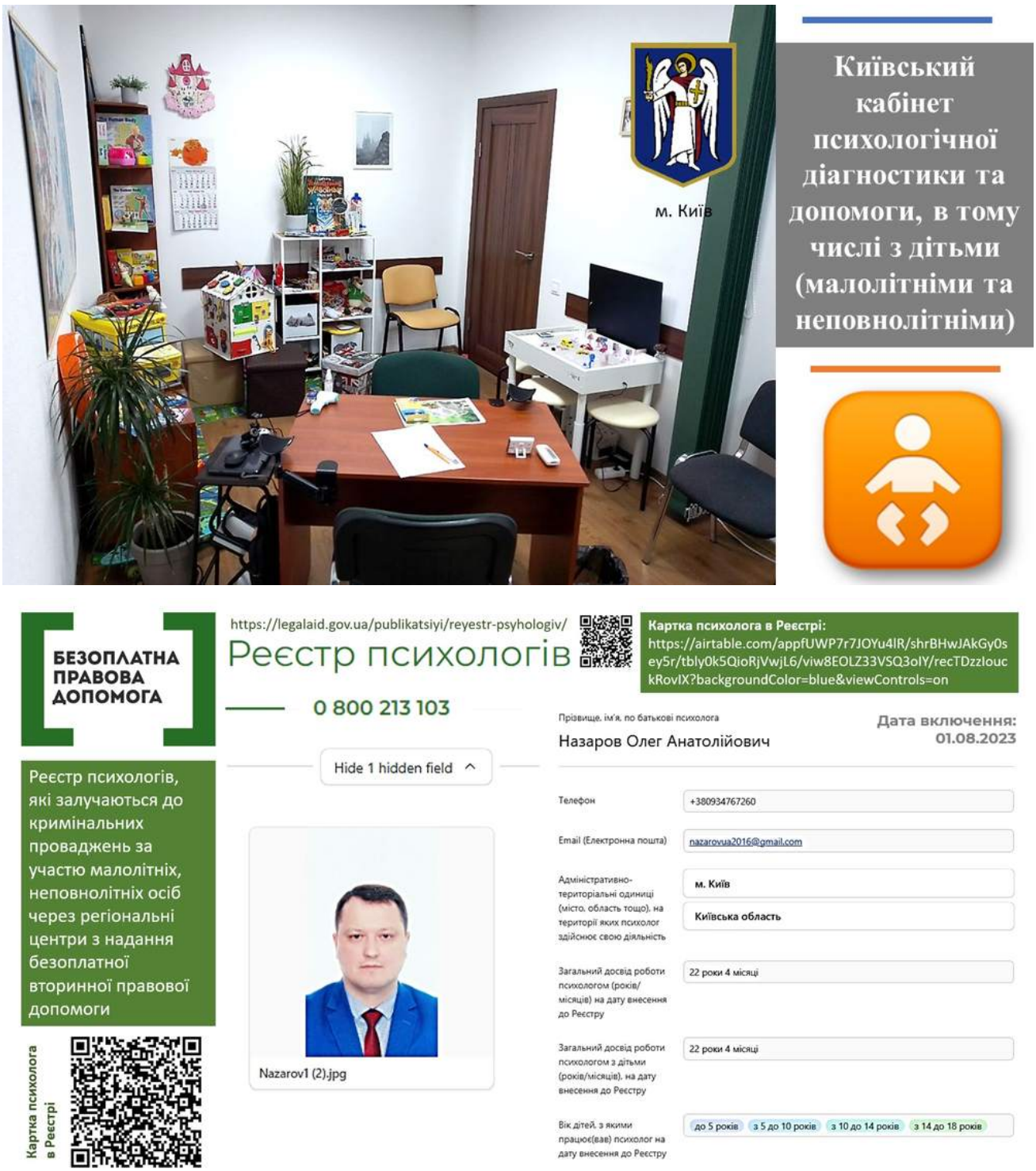

References

1. Opytuvannia ditei dlia sudu z metoiu otrymannia informatsii ta dokaziv po spravi provodytsia spetsialno navchenym fakhivtsem (dytiachym psykholohom) v Kyivskomu kabineti psykholohichnoi diahnostyky ta dopomohy [Interviews of Children for Court Proceedings Aimed at Obtaining Information and Evidence Are Conducted by a Specially Trained Professional (Child Psychologist) at the Kyiv Office of Psychological Diagnostics and Assistance]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2024. Vol. 9, No. 3 (51). URL: https://expertize-journal.org.ua/opros-rebenka-v-sude/12203-opituvannya-ditej-z-metoyu-otrimannya-informatsiji-ta-dokaziv-po-spravi-provoditsya-spetsialno-navchenim-

fakhivtsem-dityachim-psikhologom-v-kijivskomu-kabineti-psikhologichnoji-diagnostiki-ta-dopomogi (onovlena versiia vid 23.01.2026). [in Ukrainian].

ВІЙСЬКОВА ПСИХОДІАГНОСТИКА: В 2021 РОЦІ НА БАЗІ 169-ГО НАВЧАЛЬНОГО ЦЕНТРУ ІМЕНІ КНЯЗЯ ЯРОСЛАВА МУДРОГО ФАХІВЦЯМИ ПРОВОДИЛОСЬ ВИПРОБУВАННЯ ВІЙСЬКОВОГО МОБІЛЬНОГО ПСИХОЛОГО-ДІАГНОСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ[1]

Анотація. Редакція поєднує повідомлення про військову психодіагностику з оглядом нормативного регулювання психофізіологічної експертизи в Україні. Відправною точкою слугує повідомлення 169-го навчального центру імені князя Ярослава Мудрого в мережі Facebook про випробування 26 травня 2021 р. військового мобільного психолого-діагностичного комплексу (МПДК) на базі автомобіля МАЗ, призначеного для психологічного та психофізіологічного діагностування кандидатів на військову службу й військовослужбовців; комплекс дає змогу одночасно обстежувати до трьох десятків осіб. Далі систематизовано правову базу. Відповідно до Переліку робіт, де є потреба у професійному доборі (спільний наказ МОЗ України та Держнаглядохоронпраці від 23.09.1994 № 263/121), для робіт, пов'язаних із носінням вогнепальної зброї, перевіряють сенсомоторні реакції, реакцію на рухомий об'єкт, увагу та швидкість її переключення, емоційну стійкість і тривожність, агресивність та втому. Порядок проведення медичних оглядів працівників певних категорій (наказ МОЗ від 21.05.2007 № 246) зобов'язує працівників, зайнятих на роботах, що потребують професійного добору, подавати комісії висновок психофізіологічної експертизи (п. 2.13) і допускає їх до таких робіт лише за його наявності (п. 3.2). За описом канд. мед. наук В. В. Маслюка, директора ТОВ «Експертно-навчальний центр», ключовою законодавчою основою є ст. 5 Закону України «Про охорону праці». Додатково наведено Правила визначення придатності за станом здоров'я осіб для роботи на суднах (наказ МОЗ від 19.11.1996 № 347), ст. 6 Директиви Ради 89/391/ЄЕС, листи Держгірпромнагляду 2014 р., а також проєкти порядку проведення психофізіологічної експертизи (2008 і 2022 рр.), облікових форм висновку та протоколу (2022 р.) й інтегрованого переліку робіт, що потребують професійного добору, та професійно важливих психофізіологічних якостей (2023 р.). Огляд корисний військовим психологам, фахівцям з охорони праці та судовим психофізіологам: він показує, що психофізіологічна експертиза має власну нормативну основу, але частина документів щодо порядку її проведення існує лише у вигляді проєктів.

Ключові слова: військова психодіагностика, мобільний психолого-діагностичний комплекс, професійний добір, психофізіологічна експертиза, психофізіологічні показники, медичний огляд працівників, охорона праці, робота з вогнепальною зброєю, 169-й навчальний центр.

Military Psychodiagnostics: Field Testing of a Military Mobile Psychological Diagnostic Complex at the 169Th Prince Yaroslav the Wise Training Centre in 2021

Abstract. Selecting recruits and serving personnel requires rapid psychological and psychophysiological assessment. This editorial review starts from a Facebook announcement by the 169th Prince Yaroslav the Wise Training Centre about the field testing, on 26 May 2021, of a military mobile psychological diagnostic complex built on a MAZ truck and capable of examining up to thirty people at once. It then outlines the Ukrainian legal framework for psychophysiological examination. Under the List of Jobs Requiring Professional Selection (joint order No. 263/121 of 23 September 1994 of the Ministry of Health and the State Committee for Labour Safety Supervision), work involving firearms requires testing of sensorimotor reactions, reaction to a moving object, attention and attention switching, emotional stability and anxiety, aggressiveness and fatigue. The Procedure for Medical Examina-

tions of Certain Categories of Workers (Ministry of Health order No. 246 of 21 May 2007) obliges such workers to submit a psychophysiological examination report to the medical board and admits them to the work only if they have one. Following a description by V. V. Masliuk, PhD in Medicine, the review names Article 5 of the Law of Ukraine “On Labour Protection” as the key statutory basis and lists further acts: the 1996 rules on medical fitness for work on ships, Article 6 of Council Directive 89/391/EEC, letters of the State Mining Supervision Service of 2014, and drafts of an examination procedure, report forms and an integrated list of jobs and professionally important psychophysiological qualities prepared in 2008, 2022 and 2023. The material is useful for military psychologists, occupational safety specialists and forensic psychophysiologists, showing that some key procedural documents still exist only as drafts.

Keywords: military psychodiagnostics, mobile psychological diagnostic complex, professional selection, psychophysiological examination, psychophysiological indicators, occupational medical examination, labour protection, work with firearms, Ukraine.

Вперше оприлюднено: *сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 27.05.2024.*

Повний текст

Відповідно до Перелік робіт, де є потреба у професійному доборі, які затверджені наказом Міністерства охорони здоровя України, Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 23.09.1994 №263/121 (зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25 січня 1995 р. за N 18/554) - **роботи, виконання яких передбачає носіння вогнепальної зброї при професійному доборі підлягають перевірки наступні психофізіологічні показники:**

1. Сенсомоторні реакції
2. Реакція на об'єкт, який рухається
3. Увага
4. Швидкість переключення уваги
5. Емоційна стійкість та почуття тривоги
6. Агресивність
7. Втома

Відповідно до Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій, який затверджений наказом Міністерства охорони здоровя України від 21.05.2007 №246 (Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 23 липня 2007 р. за N 846/14113) **працівники, зайняті на роботах, що потребують професійного добору, повинні надати Комісії з проведення медичних оглядів працівників, яка проводить медичний огляд, висновок психофізіологічної експертизи** (п. 2.13. Порядку). Також відповідно до абзацу другого п. 3.2. Порядку, **до виконання робіт підвищеної небезпеки та тих, що потребують професійного добору, допускаються особи за наявності висновку психофізіологічної експертизи**. Крім того, відповідно до додатку 5 до пункту 2.6. Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій Переліку робіт, для виконання яких є обов'язковим попередній (періодичні) медичний огляд працівників віднесена перевірка на предмет наявності ознак не придатності за психофізіологічними показниками для та-

кої професії як робота машиниста крана (переріодичність проходження 1 раз на 2 роки) (п.1.1. Переліку).

Нормативні документи щодо психофізіологічної експертизи наводяться згідно з описом наданим кандидатом медичних наук, директором ТОВ «Експертно-навчальний центр» Маслюком Василем Васильовичом, який брав участь у створенні нормативних документів щодо даного напрямку роботи:

1. На державному рівні найголовнішим документом, що регламентує психофізіологічну експертизу, є **Закон України "Про охорону праці"**, стаття 5 («Права на охорону праці під час укладання трудового договору») якого передбачає її проведення: «...Працівнику не може пропонуватися робота, яка за медичним висновком протипоказана йому за станом здоров'я. До виконання робіт підвищеної небезпеки та тих, що потребують про-

фесійного добору, допускаються особи за наявності висновку психофізіологічної експертизи». - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text

2. **Спільний наказ Міністерства охорони здоров'я України та Державного Комітету по нагляду за охороною праці від 23 вересня 1994 року № 263/121 "Про затвердження Переліку робіт, де є потреби у професійному доборі"**. Цим наказом визначений перелік видів робіт, де є потреба у професійному доборі, та психофізіологічні показники для його проведення. - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0018-95#Text

3. **Наказ МОЗ України від 19 листопада 1996 року № 347 «Про затвердження Правил визначення придатності за станом здоров'я осіб для роботи на суднах»** визначає перелік вимог до психофізіологічних показників для моряків. - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0108-97#Text

4. Відповідно до **Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 21 травня 2007 р. № 246**, психофізіологічна експертиза є однією із складових медичних оглядів працівників. Загальний медичний висновок про профпридатність до роботи повинен прийматися на підставі проведеного медичного огляду з урахуванням психіатричного, наркологічного та психофізіологічного обстеження. Так, пунктом 2.13 цього Порядку прямо передбачено, що працівники, зайняті на роботах, що потребують професійного добору, повинні надати комісії, яка проводить медичний огляд, висновок психофізіологічної експертизи. Таким чином, працівники направляються на ПФЕ перед проведенням медичного огляду. - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0846-07#Text

Інші різні додаткові нормативні документи щодо психофізіологічної експертизи в різних сферах діяльності, в тому числі проекти:

1. Директива Ради Європейського Економічного Співтовариства від 12 червня 1989 року про запровадження заходів, покликаних заохочувати до покращення безпеки та охорони здоров'я працівників на роботі (89/391/ЄЕС), стаття 6 "Загальні обов'язки працедавців", пукнти 1, 5. В рамках своїх обов'язків працедавець вживає заходів, необхідних для забезпечення безпекита охорони здоров'я працівників, у тому числі запобігання професійним ризикам, забезпечення інформування та підготовка, а також необхідної організації та засобів. Працедавець повинен стежити за необхідністю коригування зазначених заходів для врахування зміни обставин, а також прагнути до покращення існуючої ситуації. Заходи, пов'язані з безпекою, гігієною та охороною здоров'я на роботі не повинні, за жоднихобставин, призводити до фінансових витрат з боку працівників. - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b23#Text

1. Лист Держгірпромнагляду від 19.06.2014 "Щодо проведення психофізіологічної експертизи" - https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0002811-14#Text

2. Лист ДП "Головний навчально-методичний центр Держгірпромнагляду" "Щодо заснування Центру психофізіологічної експертизи на базі ДП "ГНМЦ" та його територіальні відділи, які проводять психофізіологічне обстеження" від 15.01.2014 № 14 - https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014811-14#Text (архів).

3. Проект (2008) Про затвердження Порядку організації та проведення психофізіологічної експертизи працівників для виконання робіт підвищеної небезпеки та тих, що

потребують професійного добору - https://c2n.biz/registration/content/ua1622/pages/f12469.html Додаткове посилання: https://drive.google.com/file/d/1O4RZpavUHsOLyRzdugp7eN-S3L5fapsD/view

4. Проект (2022) Про затвердження Порядку проведення психофізіологічної експертизи працівників, які залучаються до виконання робіт підвищеної небезпеки та тих, що потребують професійного добору - https://www.enc.kiev.ua/images/doc/Poriadok22.pdf Додаткове посилання: https://drive.google.com/file/d/17nxixz4qPKzNku5wbX2xU0nZ6wHhje3S/view

5. Проект (2022) облікових форм Висновка психофізіологічної експертизи та Протоколу психофізіологічної експертизи - https://www.enc.kiev.ua/images/doc/visnivok22.pdf Додаткове посилання: https://drive.google.com/file/d/17fDiq9NmyB16fmygCp6Be1DFdHwKpEu2/view

6. Проект (2023) Інтегрованого переліку видів робіт, що потребують професійного добору, видів робіт підвищеної небезпеки, робіт підвищеної небезпеки та професійно важливих психофізіологічних якостей - https://www.enc.kiev.ua/images/doc/ppfya.doc Додаткове посилання: https://drive.google.com/file/d/1-2D4EJ3Dh_7ZMjWX3tMlLMhNbFtoshch/view

References

1. Viiskova psykhodiahnostyka: v 2021 rotsi na bazi 169-ho Navchalnoho tsentru imeni kniazia Yaroslava Mudroho fakhivtsiamy provodylos vyprobuvannia viiskovoho mobilnoho psykholoho-diahnostychnoho kompleksu [Military Psychodiagnostics: Field Testing of a Military Mobile Psychological Diagnostic Complex at the 169Th Prince Yaroslav the Wise Training Centre in 2021]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2024. Vol. 9, No. 3 (51). URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/12413-vijskova-psikhodiagnostika-v-2021-rotsi-na-bazi-169-go-navchalnogo-tsentru-imeni-knyazya-yaroslava-mudrogo-fakhivtsi-provodilos-viprobuvannya-vijskovogo-mobilnogo-psikhologo-diagnostichnogo-kompleksu (onovlena versiia vid 28.09.2024). [in Ukrainian].

1.3. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА

ВІДОМІ ПОЛІГРАФОЛОГИ РІЗНИХ КРАЇН СВІТУ (ІЗРАЇЛЬ): МОРДІ ГАЗІТ (MORDECAI GAZIT) - ОДИН ІЗ ЗАСНОВНИКІВ АСОЦІАЦІЇ ПОЛІГРАФОЛОГІВ ІЗРАЇЛЮ, КОЛИШНІЙ КЕРІВНИК ЛАБОРАТОРІЇ ТА ШКОЛИ ПІДГОТОВКИ ПОЛІГРАФОЛОГІВ ПРИ ПОЛІЦІЇ ІЗРАЇЛЬ[1]

Анотація. Біографічна довідка редакції входить до циклу публікацій журналу про відомих поліграфологів різних країн і присвячена ізраїльському фахівцеві Морді Газіту (Mordecai Gazit). Він є одним із засновників Асоціації ізраїльських поліграфологів (The Israeli Polygraph Examiners Association, I.P.E.A) і очолював її з 2007 по 2009 рік. Морді Газіт здобув вищу психологічну освіту на факультеті психології Єврейського університету в Єрусалимі; його практичний досвід у сфері застосування поліграфа та юридичної психології становить близько 40 років. Раніше він був директором школи поліграфологів при поліції Ізраїлю й виконував обов'язки начальника лабораторії поліграфологічних досліджень ізраїльської поліції, а з 1980 року має статус свідка-експерта психолога в ізраїльських судах. Газіт заснував і очолює Gazit International Polygraph School та Gazit Polygraph & Diagnostic Sciences Institute, відділення якого працюють у Тель-Авіві, Єрусалимі, Хайфі та Беер-Шеві. Наведені відомості відтворюють професійний шлях фахівця від служби в поліцейській лабораторії та школі до приватної освітньої й експертної практики. Він є членом Американської асоціації поліграфологів (APA), а також Британської та Європейської асоціацій поліграфологів. Довідку подано в контексті міжнародних контактів журналу: нагадано, що 23 квітня 2024 року керівництво Міжнародного співтовариства поліграфологів (ISOPE, США) було запрошено до Києва як іноземних спікерів міжнародної наукової конференції «Політика та право в умовах дії воєнного стану: пошук рішень». Матеріал пов'язано з іншими публікаціями про ізраїльських поліграфологів: про Тувію Шурані, віце-президента ISOPE і члена редакційної колегії наукового журналу European Polygraph (Польща), та про Авіталя Гінтона, найстаршого поліграфолога Ізраїлю з 40-річним стажем практичної роботи. Довідка корисна поліграфологам, судовим експертам і викладачам, які вивчають ізраїльський досвід підготовки фахівців і процесуальний статус поліграфолога як свідка-експерта в суді.

Ключові слова: поліграфолог, Морді Газіт, Ізраїль, Асоціація ізраїльських поліграфологів, поліція Ізраїлю, підготовка поліграфологів, свідок-експерт, ISOPE, історія поліграфології.

Renowned Polygraph Examiners of the World (Israel): Mordecai Gazit, a Co-Founder of the Israeli Polygraph Examiners Association and Former Head of the Israel Police Polygraph Laboratory and Examiner Training School

Abstract. This editorial biographical note belongs to the journal's series on renowned polygraph examiners of different countries and introduces the Israeli practitioner Mordecai Gazit. He co-founded the Israeli Polygraph Examiners Association (IPEA) and chaired it from 2007 to 2009. Gazit holds a higher education degree in psychology from the Faculty of Psychology of the Hebrew University of Jerusalem and has about 40 years of practical experience in polygraph testing and legal psychology. In the past he directed the polygraph examiner school of the Israel Police and acted as head of its

polygraph laboratory; since 1980 he has been recognised as an expert witness in psychology by Israeli courts. He is the founder and director of the Gazit International Polygraph School and of the Gazit Polygraph & Diagnostic Sciences Institute, which has branches in Tel Aviv, Jerusalem, Haifa and Beersheba. He is a member of the American Polygraph Association as well as of the British and European polygraph associations. The note places this profile in the context of the journal's international contacts, recalling that on 23 April 2024 the leadership of the International Society of Polygraph Examiners (ISOPE, USA) was invited to Kyiv as foreign guest speakers at the international scientific conference 'Politics and Law under Martial Law: Searching for Solutions'. It also links to related profiles of Tuvia Shurany, vice-president of ISOPE and editorial board member of European Polygraph, and of Avital Ginton, Israel's most senior examiner. The note is useful for polygraph examiners, forensic experts and trainers studying the Israeli model of examiner education and the courtroom status of the polygraph expert.

Keywords: polygraph examiner, Mordecai Gazit, Israel, Israeli Polygraph Examiners Association, Israel Police, polygraph training, expert witness, ISOPE, history of polygraph testing.

Вперше оприлюднено: *сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 04.05.2024.*

Повний текст

Відділення Gazit Polygraph & Diagnostic Sciences Institute розташовані в Тель-Авіві, Єрусалимі, Хайфі та Беер-Шеві Ізраїлю.

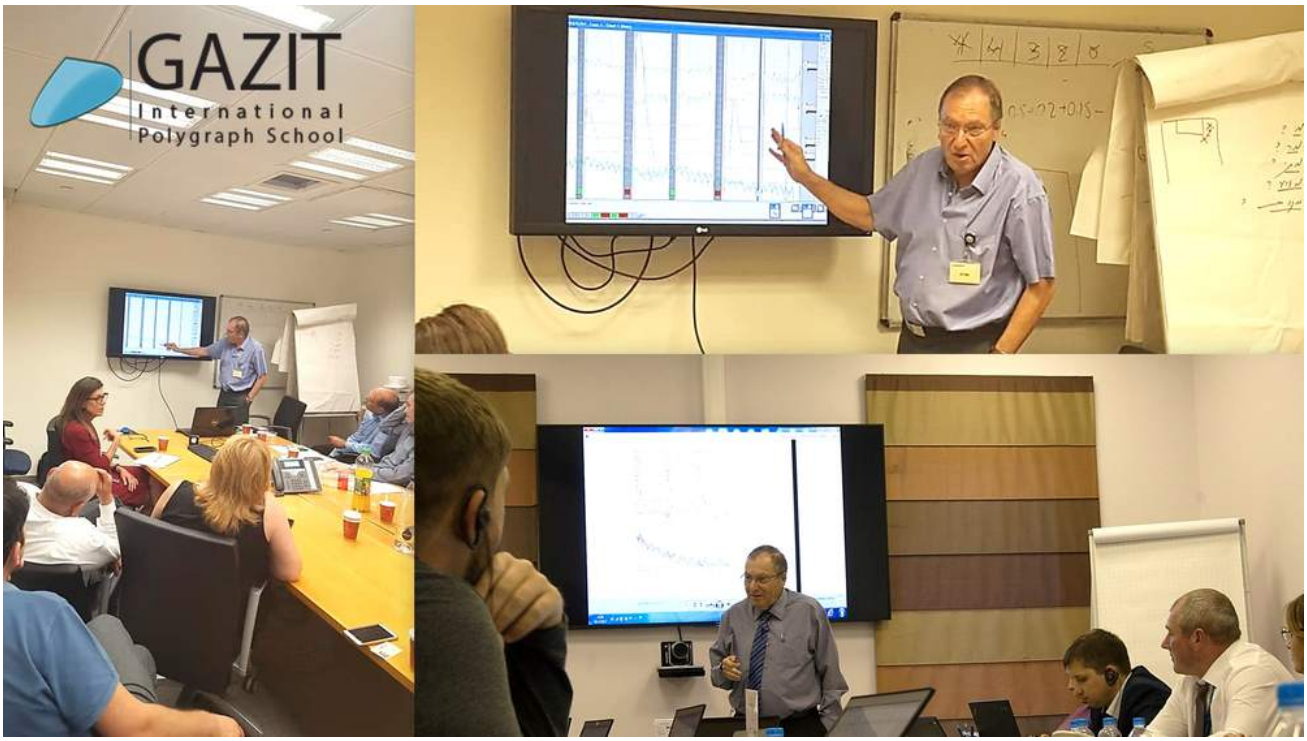

Морді Газіт (Mordecai Gazit) член Американської асоціації поліграфологів (APA), а також Британської та Європейської асоціацій поліграфологів.

Раніше повідомлялось, 23 квітня 2024 року керівництво Міжнародного співтовариства поліграфологів (ISOPE, США) було запрошено в Київ (Україна) у якості іноземних спікерів-гостей на міжнародну наукову конференцію «Політика та право в умовах дії воєнного стану: пошук рішень»

Наукові праці та опубліковані книги: Тувія Шурані (Tuvia Shurany) відомий ізраїльській поліграфолог, віце президент Міжнародного співтовариства поліграфологів (ISOPE), член редакційної колегії наукового журналу European Polygraph (Польща)

Известные личности в полиграфологии различных стран мира: **Авиталь Гинтон – самый старший полиграфолог Израиля**, 40 лет практической работы

References

1. Vidomi polihrafolohy riznykh krain svitu (Izrail): Mordi Hazit (Mordecai Gazit) - odyn iz zasnovnykiv Asotsiatsii polihrafolohiv Izrailiu, kolyshnii kerivnyk laboratorii ta shkoly pidhotovky polihrafolohiv pry politsii Izrail [Renowned Polygraph Examiners of the World (Israel): Mordecai Gazit, a Co-Founder of the Israeli Polygraph Examiners Association and Former Head of the Israel Police Polygraph Laboratory and Examiner Training School]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2024. Vol. 9, No. 3 (51). URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/12219-vidomi-poligrafologi-izrajilyu-mordi-gazit-mordecai-gazit-odin-iz-zasnovnikiv-asotsiatsiji-poligrafologiv-izrajilyu-kolishnij-kerivnik-laboratoriji-ta-shkoli-pidgotovki-poligrafologiv-pri-politsiji-izrajil (onovlena versiia vid 04.05.2024). [in Ukrainian].

1.4. СУДОВА ПРАКТИКА

ПРО ОСОБЛИВОСТІ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ТА ЕКСПЕРТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ - РОЗПОВІДАЄ МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ[1]

Міністерство юстиції України

Реферат. Роз'яснення Міністерства юстиції України, поширене через вебпортал «Судова влада України» (інформація станом на 3 травня 2024 року), систематизує організаційно-правові засади судово-експертної діяльності та порядок звернення до експертних установ. Відповідно до Закону України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 № 4038-XII її здійснюють державні спеціалізовані установи та їхні територіальні філії, експертні установи комунальної власності, а також судові експерти, які не є працівниками цих установ, та інші фахівці. До державних спеціалізованих установ належать науково-дослідні установи судових експертиз Мін'юсту, установи МОЗ (зокрема судово-медичні й судово-психіатричні) та експертні служби МВС, Міноборони, СБУ і Держприкордонслужби; криміналістичні, судово-медичні та судово-психіатричні експертизи проводять виключно вони. Названо шість науково-дослідних установ Мін'юсту: Київський, Одеський, Львівський і Дніпропетровський НДІСЕ, ННЦ «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» та Науково-дослідний центр судової експертизи у сфері інформаційних технологій та інтелектуальної власності. Подано розгорнутий перелік видів і підвидів експертиз: криміналістичні, інженерно-технічні, економічні, товарознавчі, у сфері інтелектуальної власності, а також психологічна, мистецтвознавча, екологічна, військова, судово-ветеринарна, гемологічна й історико-археологічна. Окремо йдеться про фіксацію збитків, завданих майну внаслідок російської агресії: дослідження нерухомості й будівельних конструкцій, обставин пожеж, оцінка земельних ділянок і шкоди ґрунтовому покриву, визначення вартості машин, товарів і колісних транспортних засобів. Розмежовано судову експертизу, підставою якої є судове рішення, рішення органу досудового розслідування або договір (ст. 7-1 Закону), та експертне дослідження на договірних засадах (п. 1.3 Інструкції, затвердженої наказом Мін'юсту від 08.10.1998 № 53/5). Підкреслено право учасників цивільного, господарського й адміністративного процесу самостійно замовити експертизу, а сторони захисту за ст. 243 КПК України — залучати експерта на договірних умовах, зокрема для обов'язкової експертизи. Описано вимоги до письмового звернення, граничний строк проведення експертизи (90 календарних днів) і порядок його продовження, коли в експерта понад десять експертиз. Матеріал корисний адвокатам, слідчим, судам і замовникам експертиз.

Ключові слова: судово-експертна діяльність, Закон України «Про судову експертизу», державні спеціалізовані установи, науково-дослідні установи судових експертиз, Міністерство юстиції України, види судових експертиз, експертне дослідження, строк проведення експертизи, збитки від російської агресії, сторона захисту, психологічна експертиза.

On the Specifics of Forensic Examinations and Expert Studies: Clarification by the Ministry of Justice of Ukraine

Ministerstvo yustytsii Ukrainy.

Abstract. Parties, lawyers and investigators often need practical guidance on who may conduct forensic examinations in Ukraine and how to commission them. This clarification by the Ministry of Justice of Ukraine, disseminated via the 'Judiciary of Ukraine' web portal (information as of 3 May 2024), summarises the institutional and procedural framework. Under the Law of Ukraine 'On Forensic Examination' of 25 February 1994, forensic activity is carried out by state specialised institutions and their branches, municipal expert institutions, independent forensic experts and other specialists; criminalistic, forensic medical and forensic psychiatric examinations are reserved for state institutions of the Ministry of Justice, the Ministry of Health, the Ministry of Internal Affairs, the Ministry of Defence, the Security Service and the State Border Guard Service. The six research institutes of the Ministry of Justice are listed, followed by a detailed catalogue of examination types, from criminalistic, engineering, economic and commodity examinations to intellectual property, psychological, art, environmental, military, veterinary, gemological and historical-archaeological ones. Particular attention is paid to documenting property damage caused by russian aggression through construction, fire, land and vehicle valuation studies. The document distinguishes a forensic examination, based on a court or investigative decision or on a contract, from an expert study conducted under a contract, notes that parties in civil, commercial and administrative cases may commission an expert opinion themselves and that the defence may engage an expert under Article 243 of the Criminal Procedure Code. It also sets out the content of a written request and the 90-day time limit, extendable when an expert has more than ten pending cases.

Keywords: forensic examination, forensic expert activity, Ministry of Justice of Ukraine, state specialised institutions, forensic research institutes, types of forensic examination, expert study, time limits, war damage assessment, defence counsel, psychological examination.

Першоджерело: *Про особливості судових експертиз та експертних досліджень / М-во юстиції України. Судова влада України : вебпортал. Інформація станом на 03.05.2024. Реферат оприлюднено в журналі 03.05.2024.*

References

1. Ministerstvo yustytsii Ukrainy. Pro osoblyvosti sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen - rozpovidaie Ministerstvo yustytsii Ukrainy [On the Specifics of Forensic Examinations and Expert Studies: Clarification by the Ministry of Justice of Ukraine] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2024. Vol. 9, No. 3 (51). URL: https://expertize-journal.org.ua/zovnishni-novyny/12207-pro-osoblivosti-sudovih-ekspertiz-ta-ekspertnih-doslidzhen---rozpovidaye-ministerstvo-yusticiyi-ukrayini (onovlena versiia vid 03.05.2024). [in Ukrainian].

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ БУДЕ ЗДІЙСНЮВАТИ АНАЛІЗ ПРИЙНЯТИХ РІШЕНЬ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ПАЛАТИ ЦЕКК ЩОДО ПРИТЯГНЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТІВ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ З МЕТОЮ ВИЗНАЧЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ТИПОВИХ ДИСЦИПЛІНАРНИХ ПРОСТУПКІВ ЕКСПЕРТІВ[1]

Міністерство юстиції України

Реферат. Наказом Міністерства юстиції України від 13 травня 2024 р. № 1414/5 «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів з питань судово-експертної діяльності» внесено низку змін, зокрема до Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів, затвердженого наказом Мін'юсту від 03.03.2015 № 301/5 (зареєстровано 04.03.2015 за № 249/26694). Матеріал зосереджено на новому пункті 23 розділу VI Положення, текст якого наведено повністю. Відтепер структурний підрозділ Мін'юсту кожні шість місяців аналізує рішення дисциплінарної палати ЦЕКК про притягнення судових експертів до дисциплінарної відповідальності, щоб визначити й узагальнити типові дисциплінарні проступки, вчинені під час судово-експертної діяльності, з урахуванням наявної інформації про судове оскарження таких рішень. Результати оформлюють у вигляді звіту без даних про суб'єктів призначення та проведення експертиз, учасників справ та інших відомостей, які не можна розголошувати, і публікують на вебсайті Мін'юсту не пізніше 20 числа місяця, наступного за звітним; за розрахунком редакції, найближчий звіт мав з'явитися до 20 січня 2025 р. Редакційний коментар порушує два питання: чи буде проаналізовано рішення дисциплінарної палати та їх судове оскарження за попередні роки і чому Положення досі не передбачає відповідальності самих членів палати за непрофесійні дії, прихований конфлікт інтересів чи ухвалення рішень під впливом вищого керівництва. Ці ризики, за твердженням редакції, підтверджує соціологічне дослідження сфери судової експертизи, проведене на запит Проєкту ЄС «Право-Justice» з 19 травня по 30 червня 2023 р. на всій території України, крім тимчасово окупованих територій, методами глибинних інтерв'ю й анкетування представників сфери та загальнонаціонального опитування населення; його результати представлено 26 вересня 2023 р. Для судових експертів нова норма створює публічне, хоча й знеособлене, джерело відомостей про практику дисциплінарної палати, яке можна використовувати для запобігання порушенням, підготовки до атестації та аргументації під час оскарження дисциплінарних рішень.

Ключові слова: судові експерти, дисциплінарна відповідальність судових експертів, Центральна експертно-кваліфікаційна комісія, дисциплінарна палата ЦЕКК, типові дисциплінарні проступки, Міністерство юстиції України, наказ № 1414/5, Проєкт ЄС «Право-Justice», конфлікт інтересів.

The Ministry of Justice of Ukraine Will Analyse Decisions of the Disciplinary Chamber of the Central Expert Qualification Commission on Disciplinary Liability of Forensic Experts to Identify and Summarise Typical Disciplinary Offences

Ministerstvo yustytsii Ukrainy.

Abstract. Order of the Ministry of Justice of Ukraine No. 1414/5 of 13 May 2024 “On Approval of Amendments to Certain Regulatory Acts on Forensic Expert Activity” amended, among other acts, the

Regulation on the Central Expert Qualification Commission (CEQC) under the Ministry of Justice and on the certification of forensic experts, approved by Order No. 301/5 of 3 March 2015. The editorial summary focuses on the new paragraph 23 of Section VI of the Regulation, quoted in full. A structural unit of the Ministry must now analyse, every six months, the decisions of the CEQC disciplinary chamber imposing disciplinary liability on forensic experts in order to identify and generalise typical disciplinary offences, taking into account available information on court appeals against those decisions. The analysis takes the form of a report that must not contain data on those who ordered or conducted the examinations, on participants in the proceedings or other protected information, and is published on the Ministry's website no later than the 20th day of the month following the reporting period; by the editors' calculation, the first report was due by 20 January 2025. The editorial commentary asks whether earlier decisions of the disciplinary chamber and their judicial review will also be analysed, and notes that the Regulation still provides no liability for chamber members for unprofessional conduct, hidden conflicts of interest or decisions taken under pressure from senior officials. The editors refer to a sociological study of the forensic sector commissioned by the EU Project Pravo-Justice, conducted in May–June 2023 through in-depth interviews, questionnaires and a nationwide public opinion survey. For forensic experts, the new rule creates a public, anonymised source on disciplinary practice.

Keywords: forensic experts, disciplinary liability, Central Expert Qualification Commission, disciplinary chamber, typical disciplinary offences, Ministry of Justice of Ukraine, Order No. 1414/5, EU Project Pravo-Justice, conflict of interest.

Першоджерело: *Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів з питань судово-експертної діяльності : наказ М-ва юстиції України від 13.05.2024 № 1414/5.*[2] *Реферат оприлюднено в журналі 13.06.2024.*

References

1. Ministerstvo yustytsii Ukrainy. Ministerstvo yustytsii Ukrainy bude zdiisniuvaty analiz pryiniatykh rishen dystsyplinarnoi palaty TSEKK shchodo prytiahnennia sudovykh ekspertiv do dystsyplinarnoi vidpovidalnosti z metoiu vyznachennia ta uzahalnennia typovykh dystsyplinarnykh prostupkiv ekspertiv [The Ministry of Justice of Ukraine Will Analyse Decisions of the Disciplinary Chamber of the Central Expert Qualification Commission on Disciplinary Liability of Forensic Experts to Identify and Summarise Typical Disciplinary Offences] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2024. Vol. 9, No. 3 (51). URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/12582-kozhni-6-misyatsiv-minyust-bude-zdijsnyue-analiz-prijnyatikh-rishen-distsiplinarnoji-palati-tsekk-shchodo-prityagnennya-sudovikh-ekspertiv-do-distsiplinarnoji-vidpovidalnosti-z-metoyu-viznachennya-ta-uzagalnennya-tipovikh-distsiplinarnikh-prostupkiv-yaki-skoyuyut-eksperti (onovlena versiia vid 13.06.2024). [in Ukrainian].

2. Pro zatverdzhennia Zmin do deiakykh normatyvno-pravovykh aktiv z pytan sudovo-ekspertnoi diialnosti [On Approval of Amendments to Certain Regulatory Acts on Forensic Expert Activity] : nakaz M-va yustytsii Ukrainy vid 13.05.2024 № 1414/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0700-24#n14 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

12 ТРАВНЯ 2024 БУЛА ЗІРВАНА РОБОТА СЕКЦІЇ З ТЕОРЕТИЧНИХ, ЗАГАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ, ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ПИТАНЬ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НАУКОВО-КОНСУЛЬТАТИВНОЇ ТА МЕТОДИЧНОЇ РАДИ ПРИ МІН'ЮСТІ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ВІДСУТНІСТЬ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ В КНДІСЕ[1]

Міністерство юстиції України

Анотація. Редакційне повідомлення про те, що 12 травня 2024 року засідання секції з теоретичних, загально-методичних, процесуальних та організаційних питань судової експертизи Науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України не відбулося через відсутність електроенергії в Київському науково-дослідному інституті судових експертиз, який забезпечує роботу секції. Зазначено, що такий випадок стався вперше, нові посилання для участі членам секції не надали, дату наступного засідання не повідомлено, а до роботи не зміг долучитися член секції канд. психол. наук, доцент Назаров О. А. Порушено питання готовності державних експертних установ до відключень світла; наведено посилання на протоколи весняних і осінніх засідань секцій НКМР.

Ключові слова: Науково-консультативна та методична рада, секція НКМР, КНДІСЕ, Міністерство юстиції України, відключення електроенергії, судова експертиза.

Вперше оприлюднено: *сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 13.06.2024.*

Повний текст

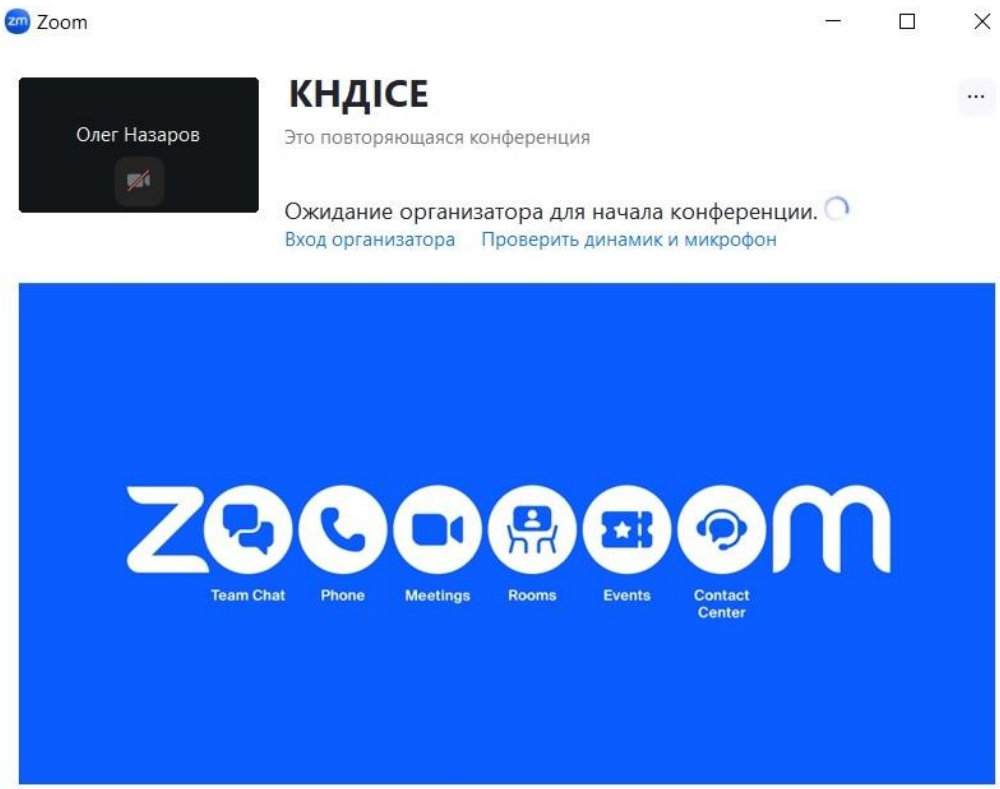

До роботи секції не зміг приєднатися член секції (судовий експерт, який не є працівником державних спеціалізованих установ) - директор Київського міжнародного судо-

во-експертного інституту судових експертиз і досліджень на поліграфі, кандидат психологічних наук, доцент **Назаров Олег Анатолійович.**

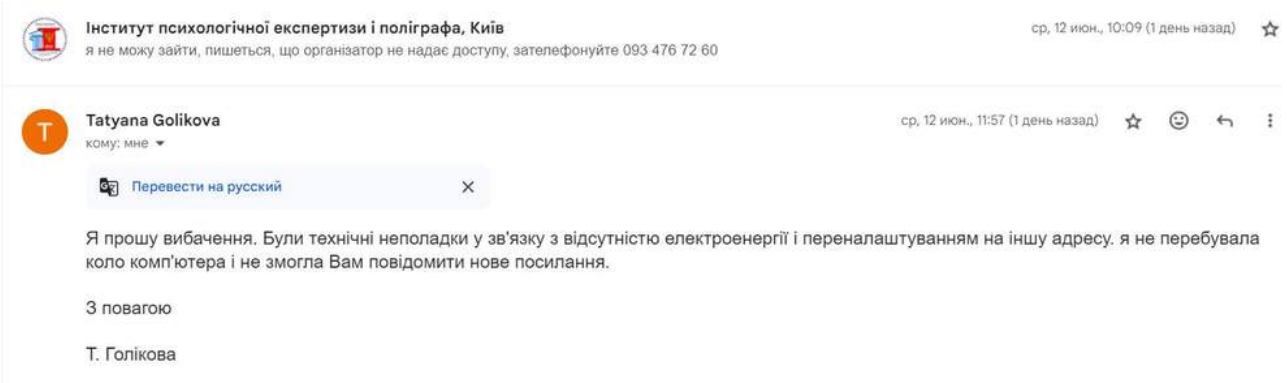

За планом засідання **секції з теоретичних, загально-методичних, процесуальних та організаційних питань судової експертизи Науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України** проводяться 2 рази на рік.

З протоколами осінніх засідань секцій НКМР можна ознайомитися за посиланням - https://minjust.gov.ua/m/protokoli-osinnih-zasidan-sektsiy-nkmr

З протоколами весняних засідань секцій НКМР можна ознайомитися за посиланням - https://minjust.gov.ua/m/protokoli-vesnyanih-zasidan-sektsiy-nkmr

References

1. Ministerstvo yustytsii Ukrainy. 12 travnia 2024 bula zirvana robota sektsii z teoretychnykh, zahalno-metodychnykh, protsesualnykh ta orhanizatsiinykh pytan sudovoi ekspertyzy Naukovo-konsultatyvnoi ta metodychnoi rady pry Miniusti Ukrainy cherez vidcutnist elektroenerhii v KNDISE [On 12 May 2024, the Work of the Section on Theoretical, General Methodological, Procedural and Organisational Issues of Forensic Examination of the Scientific Advisory and Methodological Council at the Ministry of Justice of Ukraine Was Disrupted Due to a Power Outage at the Kyiv Research Institute of Forensic Examinations]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2024. Vol. 9, No. 3 (51). URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/12584-12-travnya-2024-roku-bula-zirvana-robota-sektsiji-z-teoretichnikh-zagalno-metodichnikh-protsesualnikh-ta-organizatsijnikh-pitan-sudovoji-ekspertizi-naukovo-konsultativnoji-ta-metodichnoji-radi-z-problem-sudovoji-ekspertizi-pri-ministerstvi-yustitsiji-ukrajini-cherez-vidsutnist-elektroenergiji-v-kndise (onovlena versiia vid 14.06.2024). [in Ukrainian].

РОЗДІЛ 2. НОВИНИ ЖУРНАЛУ

З'ясування думки дитини в судовому засіданні в присутності психолога[1]

02.05.2024

Короткий зміст. Матеріал розглядає правові підстави з'ясування думки дитини в цивільному процесі за участю психолога. Наведено ч. 2 ст. 13 і ст. 232 ЦПК України про допит малолітніх і неповнолітніх свідків, а також постанови Верховного Суду від 5 вересня 2018 року (№ 752/22028/16-ц) і 18 березня 2019 року (№ 215/4452/16-ц): опитування дитини в присутності психолога допомагає встановити її прихильність до одного з батьків з огляду на найкращі інтереси дитини. Згадано п. 64 Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей.

Опитування дітей для суду в судових справах з метою отримання інформації та доказів по справі проводиться спеціально навченим фахівцем (дитячим психологом) в Київському кабінеті психологічної діагностики та допомоги[2]

02.05.2024

Короткий зміст. У Київському кабінеті психологічної діагностики та допомоги опитування дітей для судових справ проводить дитячий психолог. Правовою основою названо п. 64 Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, ст. 171 Сімейного кодексу України та ст. 45 ЦПК України; результати оформлюють довідкою (звітом) психолога. Описано обладнання кабінету: манежі, столик-пісочниця, відеоспостереження для дистанційного нагляду за дитиною із сусідньої кімнати, психодіагностичні методики. Керівник кабінету О. А. Назаров у 2022–2023 роках підвищив кваліфікацію з дитячої психології.

Використання поліграфа в цивільному процесі: за введення суду в оману щодо фактичних обставин справи винні особи несуть відповідальність, встановлену законом (ч. 4 ст. 43 ЦПК)[3]

03.05.2024

Короткий зміст. Матеріал пояснює можливості судово-психологічної експертизи з використанням поліграфа в цивільному процесі з огляду на ч. 4 ст. 43 ЦПК України про відповідальність за введення суду в оману. З посиланням на наказ Мін'юсту № 1350/5 від 27.07.2015 перелічено види орієнтувальної інформації, наголошено на письмовій згоді особи, запропоновано експертне питання й уточнювальний пункт до постанови (запиту) про призначення експертизи. Описано класичні поліграфи та EyeDetect, їхній правовий статус (не медичні вироби і не засоби вимірювальної техніки). Питання про перевірку показань із російської методики визнано невідповідними українським кодексам.

Київським кабінетом психологічної діагностики та допомоги проводиться вимірювання індивідуального часу реакції водія в умовах ДТП, обставини якої розслідуються в

рамках справи[4]

24.05.2024

Короткий зміст. Київський кабінет психологічної діагностики та допомоги повідомляє про вимірювання індивідуального часу реакції водія для справ про ДТП. Реактометр апаратного комплексу фіксує просту й складну сенсомоторну реакцію на світлові та звукові сигнали, а результати множать на табличні коефіцієнти дорожніх ситуацій. Наведено нормативні значення (0,8 с; 0,4–0,6 с; 2 с) і розрахунок шляху, який автомобіль проходить за 2 с реакції на швидкості 30–90 км/год: від 16,7 до 50 м. Запропоновано п'ять експертних питань і згадано опитування юристів щодо потреби в таких дослідженнях.

Діагностика ситуаційного часу реакції водія з використанням апаратного психофізіологічного комплексу[5]

27.05.2024

Короткий зміст. Київський кабінет психологічної діагностики та допомоги пропонує діагностику ситуаційного часу реакції водія на апаратному психофізіологічному комплексі. За текстом, середній час простої реакції водія становить 0,4–0,6 с, складної 0,6–1,2 с, і він змінюється з досвідом та тренуванням. Наведено п'ять питань, які можна поставити фахівцеві: про час простої та складної реакції, його відповідність табличним значенням для дорожньо-транспортної ситуації, вплив індивідуально-психологічних особливостей і умов ДТС. Згадано діагностику емоційної стійкості та послугу журналу «Консультація».

До складу редакційної колегії наукового журналу включено українського науковця - кандидата психологічних наук, доцента Хлонь Олександра Михайловича. Вітаємо![6]

13.06.2024

Службова інформація. 11 червня 2024 року до редакційної колегії журналу увійшов кандидат психологічних наук (2011), доцент (2020) Олександр Михайлович Хлонь, з 2023 року доцент кафедри філософії та психології Київського університету інтелектуальної власності та права НУ «Одеська юридична академія». Він викладав у НАВС, МАУП, КНТЕУ, УДУ імені Михайла Драгоманова, є членом Української асоціації організаційних психологів і психологів праці. Наукові інтереси: психологія юридичної діяльності, мотивація правоохоронців, поведінка в умовах ризику, професійна деформація. Додано перелік його праць.

References

1. Ziasuvannia dumky dytyny v sudovomu zasidanni v prysutnosti psykholoha [Ascertaining the Child's Opinion in a Court Hearing in the Presence of a Psychologist]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2024. 2 trav. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/12201-z-yasuvannya-dumki-ditini-v-sudovomu-zasidanni-v-prisutnosti-psikhologa (onovlena versiia vid 02.05.2024). [in Ukrainian].

2. Opytuvannia ditei dlia sudu v sudovykh spravakh z metoiu otrymannia informatsii ta dokaziv po spravi provodytsia spetsialno navchenym fakhivtsem (dytiachym psykholohom) v Kyivskomu kabineti psykholohichnoi diahnostyky ta dopomohy [Interviews of Children for Court

Cases to Obtain Information and Evidence Are Conducted by a Specially Trained Specialist (Child Psychologist) at the Kyiv Office of Psychological Diagnostics and Assistance]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2024. 2 trav. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/12200-opituvannya-ditej-z-metoyu-otrimannya-informatsiji-ta-dokaziv-po-spravi-provoditsya-spetsialno-navchenim-fakhivtsem-dityachim-psikhologom-v-kijivskomu-kabineti-psikhologichnoji-diagnostiki-ta-dopomogi (onovlena versiia vid 02.05.2024). [in Ukrainian].

3. Vykorystannia polihrafa v tsyvilnomu protsesi: za vvedennia sudu v omanu shchodo faktychnykh obstavyn spravy vynni osoby nesut vidpovidalnist, vstanovlenu zakonom (ch. 4 st. 43 TSPK) [Use of the Polygraph in Civil Proceedings: Persons Guilty of Misleading the Court as to the Factual Circumstances of the Case Bear Liability Established by Law (Part 4 of Article 43 of the Civil Procedure Code)]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2024. 3 trav. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/12208-vikoristannya-poligrafa-v-tsivilnomu-protsesi-za-vvedennya-sudu-v-omanu-shchodo-faktichnikh-obstavin-spravi-vinni-osobi-nesut-vidpovidalnist-vstanovlenu-zakonom-ch-4-st-43-tspk (onovlena versiia vid 03.05.2024). [in Ukrainian].

4. Kyivskym kabinetom psykholohichnoi diahnostyky ta dopomohy provodytsia vymiriuvannia indyvidualnoho chasu reaktsii vodiia v umovakh DTP, obstavyny yakoi rozsliduiutsia v ramkakh spravy [The Kyiv Office of Psychological Diagnostics and Assistance Measures a Driver's Individual Reaction Time in the Conditions of a Road Traffic Accident Investigated Within a Case]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2024. 24 trav. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/12401-kijivskim-kabinetom-psikhologichnoji-diagnostiki-ta-dopomogi-provoditsya-vimiryuvannya-individualnogo-chasu-reaktsiji-vodiya-v-umovakh-dtp-yake-e-vazhlivim-u-spravi (onovlena versiia vid 28.05.2024). [in Ukrainian].

5. Diahnostyka sytuatsiinoho chasu reaktsii vodiia z vykorystanniam aparatnoho psykhofiziolohichnoho kompleksu [Diagnosing a Driver's Situational Reaction Time Using a Hardware Psychophysiological Complex]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2024. 27 trav. URL: https://expertize-journal.org.ua/vsi-ogoloshennya/12408-diagnostika-situatsijnogo-chasu-reaktsiji-vodiya-z-vikoristannya-aparatnogo-psikhofiziologichnogo-kompleksu (onovlena versiia vid 28.05.2024). [in Ukrainian].

6. Do skladu redaktsiinoi kolehii naukovoho zhurnalu vkliucheno ukrainskoho naukovtsia - kandydata psykholohichnykh nauk, dotsenta Khlon Oleksandra Mykhailovycha [Ukrainian Scholar Oleksandr Mykhailovych Khlon, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Has Been Included in the Editorial Board of the Scientific Journal]. Vitaiemo! Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2024. 13 cherv. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/12585-do-skladu-redaktsijnoji-kolegiji-naukovogo-zhurnalu-vklyucheno-ukrajinskogo-naukovtsya-kandidata-psikhologichnikh-nauk-dotsenta-khlon-oleksandra-mikhajlovicha-vitaemo (onovlena versiia vid 14.06.2024). [in Ukrainian].

РОЗДІЛ 3. НОВИНИ ІНЖЕНЕРНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПСИХОТЕХНІКИ

ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Онлайн-програма Psylab для діагностики емоційної стійкості

Psylab — онлайн-програма для комп'ютеризованої діагностики емоційної стійкості людини та роботи її оперативної пам'яті в умовах стресу. 2023 року правовласники запросили судових експертів-психологів і психологів до її пілотного дослідження.

Методика ґрунтується на запатентованому в Україні 2010 року психодіагностичному способі прогнозування емоційної стійкості; її валідність і надійність перевіряли у 2006–2010 роках. Автори обґрунтували, що емоційну стійкість і вразливість можна діагностувати поза реальною професійною діяльністю — у лабораторній процесуальній моделі з використанням комп'ютера [1].

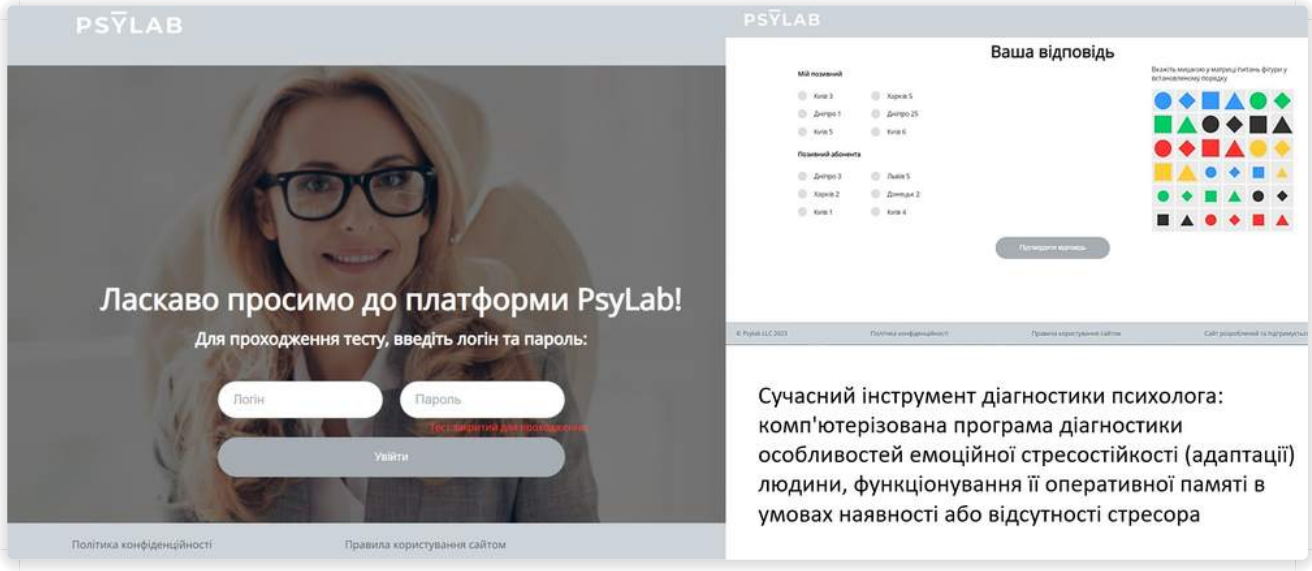

Вхід на платформу Psylab [1]

Тест має три серії по 20 запитань. На екрані — карта-схема з геометричними фігурами різної форми, розміру й кольору (шість рядків, п'ять колонок). Досліджуваному усно ставлять запитання про розташування двох фігур, і він відповідає мишею, спершу знайшовши свій позивний і позивний умовного абонента. Програма вимірює латентний період, час пошуку позивних і фігур та кількість правильних відповідей. У другій серії несподівано згадують уже три фігури, що перевищує обсяг короткочасної пам'яті: за пробними дослідженнями, впоратися з цим здатні лише до 10 % досліджуваних. Так моделюється емоція неуспіху; третя серія повертає умови першої [1].

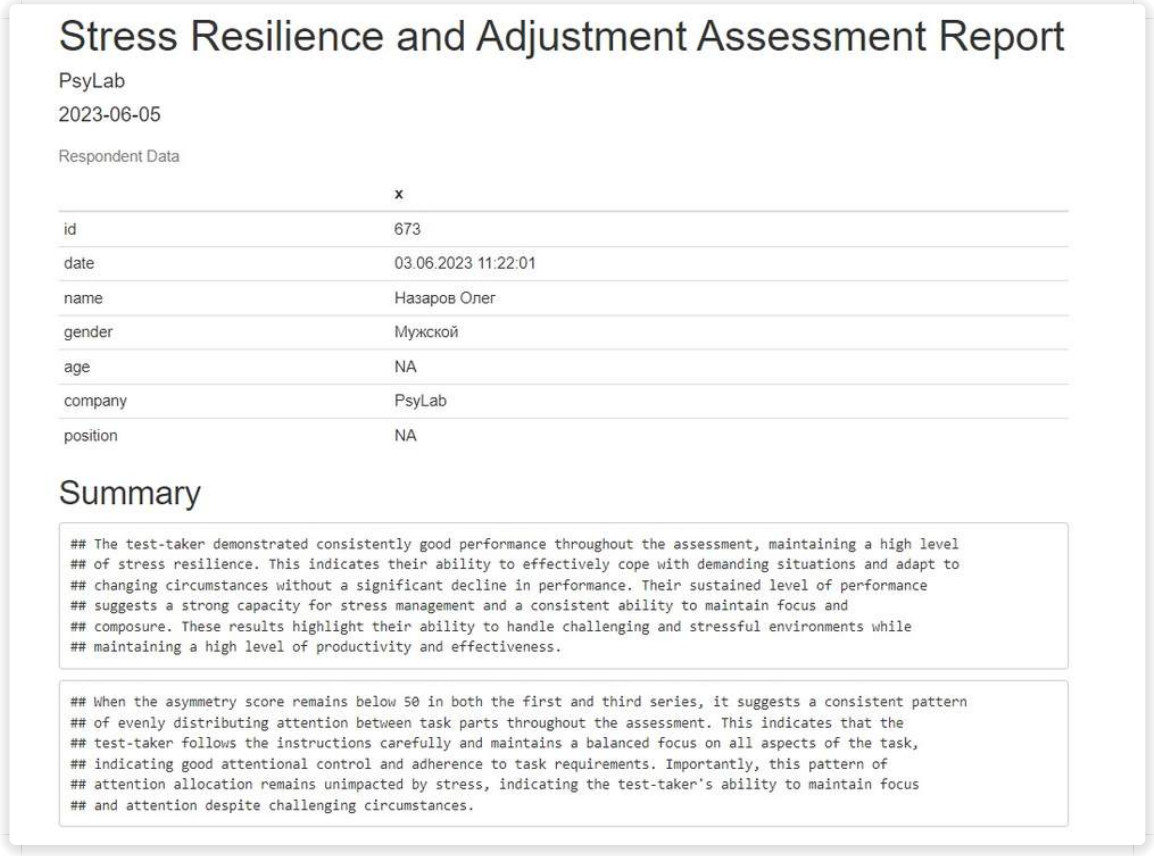

Stress Resilience and Adjustment Assessment Report

PsyLab

2023-06-05

Respondent Data

	x
id	673
date	03.06.2023 11:22:01
name	Назаров Олег
gender	Мужской
age	NA
company	PsyLab
position	NA

Summary

```
## The test-taker demonstrated consistently good performance throughout the assessment, maintaining a high level
## of stress resilience. This indicates their ability to effectively cope with demanding situations and adapt to
## changing circumstances without a significant decline in performance. Their sustained level of performance
## suggests a strong capacity for stress management and a consistent ability to maintain focus and
## composure. These results highlight their ability to handle challenging and stressful environments while
## maintaining a high level of productivity and effectiveness.
```

```
## When the asymmetry score remains below 50 in both the first and third series, it suggests a consistent pattern
## of evenly distributing attention between task parts throughout the assessment. This indicates that the
## test-taker follows the instructions carefully and maintains a balanced focus on all aspects of the task,
## indicating good attentional control and adherence to task requirements. Importantly, this pattern of
## attention allocation remains unimpacted by stress, indicating the test-taker's ability to maintain focus
## and attention despite challenging circumstances.
```

Фрагмент звіту про стресостійкість і адаптацію [1]

Методика може стати в пригоді, коли треба з'ясувати здатність зберігати рівновагу в екстремальних ситуаціях, схильність утрачати контроль під впливом емоцій, адаптаційні можливості, а також потребу в підтримці під час планування психологічної допомоги [1].

References

1. Suchasnyi instrument diahnostyky psykholoha: kompiuteryzovana online prohrama diahnostyky osoblyvostei emotsiinoi stresostiikosti (adaptatsii) liudyny, funktsionuvannia yii operatyvnoi pamiati v umovakh naiavnosti abo vidsutnosti stresora. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2023. 7 cherv. URL: https://expertize-journal.org.ua/ustatkuvannya-dlya-psikhologa/9182-suchasnij-instrument-diagnostiki-psikhologa-komp-yuterizovana-online-programa-diagnostiki-osoblivostej-emotsijnoji-stresostijkosti-adaptatsiji-lyudini-funktsionuvannya-jiji-operativnoji-pam-yati-v-umovakh-nayavnosti-abo-vidsutnosti-stresora (onovlena versiia vid 07.06.2023). [in Ukrainian].

ЧИТАЧІ ТАКОЖ ШУКАЮТЬ

В ІНТЕРНЕТІ

Пошукові запити зі словом «експертиза», які найчастіше вводили користувачі Google в Україні у травні–червні 2024 р. — у період виходу цього номера[24]:

№	Запит	Індекс
1	судово медична експертиза	100
2	кпк	95
3	почеркознавча експертиза	73
4	військово лікарська експертиза	54
5	експертиза проектної документації	50
6	психофізіологічна експертиза	30

Індекс популярності Google Trends: 100 — найчастіший запит періоду, решта — у відсотках від нього. Абсолютної кількості пошуків Google не оприлюднює. Найшвидше зростали запити: «військово лікарська експертиза» (різкий сплеск).

У ЖУРНАЛІ

Матеріали цього номера, які читачі відкривали найчастіше, — кількість переглядів їхніх сторінок на сайті журналу станом на 06.11.2026:

№	Матеріал	Переглядів
1	*Ярослав Ю. Ю., Голубенко О. М., Назаров О. А.* Стаття яку КНДІСЕ відхилив від публікації у відомчому журналі через опис реального стану справ в судовій експертизі в Україні: Ярослав Ю.Ю., Голубенко О.М. Концептуальні основи розвитку української судової експертизи в контексті євроінтеграційних процесів	2 476
2	Київським кабінетом психологічної діагностики та допомоги проводиться вимірювання індивідуального часу реакції водія в умовах ДТП, обставини якої розслідуються в рамках справи	2 073
3	До складу редакційної колегії наукового журналу включено українського науковця – кандидата психологічних наук, доцента Хлонь Олександра Михайловича. Вітаємо!	1 949
4	Діагностика ситуаційного часу реакції водія з використанням апаратного психофізіологічного комплексу	1 920
5	Використання поліграфа в цивільному процесі: за введення суду в оману щодо фактичних обставин справи винні особи несуть відповідальність, встановлену законом (ч. 4 ст. 43 ЦПК)	1 919

Лічильник сайту журналу рахує всі відкриття сторінки матеріалу від дня її оприлюднення. Перегляди саме за період виходу номера журнал фіксує з листопада 2026 р.

Станьте автором журналу. Редакція приймає статті науковців, судових експертів, адвокатів, психологів і здобувачів наукових ступенів з юридичної психології, судово-психологічної експертизи, застосування поліграфа та спеціальних знань у юридичній практиці. Публікація безкоштовна, статтям редакція присвоює DOI, а читають їх ті, хто щодня працює в судах. Приєднуйтеся до спільноти судових експертів і дослідників: вимоги до статей і тез див. у розділі «Вимоги до оформлення»[25].

Потрібен судовий експерт? Якщо у справі, яку розглядає суд, виникли питання, що потребують спеціальних знань у галузі психології, зокрема щодо моральних страждань, психологічного стану учасника процесу, інтересів дитини чи психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа, зверніться до редакції. Допоможемо визначитися з видом експертизи, сформулювати питання експертові й знайти фахівця з належною кваліфікацією. Запит — через форму «Консультація» на сайті журналу[26] або за телефоном +38 (093) 476-72-60.

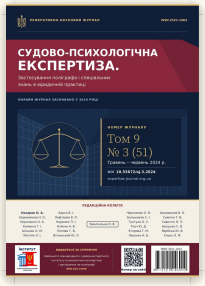

Як цитувати номер

Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці : реферативно-науковий online журнал. 2024. Т. 9, № 3 (51). 62 с. DOI: https://doi.org/10.53672/ej.3.2024. URL: https://expertize-journal.org.ua/nomera/19774-2024-3-56.

References

1. Pro metu stvorennia Internet-vydannia [On the Purpose of Creating the Online Publication]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/o-celyah (onovlena versiia vid 29.06.2022). [in Ukrainian].

2. Kyivskyi mizhnarodnyi sudovo-ekspertnyi instytut psykholohichnoi ekspertyzy i doslidzhen na polihrafi [Kiev International Forensic Expert Institute of Psychological Expertise and Researchs on Polygraph, LLC] : zapys u reiestri naukovykh orhanizatsii Research Organization Registry (ROR). URL: https://ror.org/02xc7et08 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

3. Vytiah z Yedynoho derzhavnoho reiestru veteraniv viiny vid 31.10.2026 № 31102026-00003569 [Extract from the Unified State Register of War Veterans of 31.10.2026 No. 31102026-00003569] : vidomosti pro subiekta veteranskoho pidpryiemnytstva (Nazarov Oleh Anatoliiovych) / Ministerstvo u spravakh veteraniv Ukrainy. Opryliudneno na storintsi "Pro naukovo-referatyvne vydannia" saitu zhurnalu. URL: https://expertize-journal.org.ua/o-nauchnom-izdanii (onovlena versiia vid 08.11.2026). [in Ukrainian].

4. Redaktsiina kolehiia [Editorial Board]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/redaktsijna-kolegiya (onovlena versiia vid 09.11.2026). [in Ukrainian].

5. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi [Forensic Psychological Examination. Application of Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice]. 2024. Vol. 9, No. 3 (51). DOI: https://doi.org/10.53672/ej.3.2024. [in Ukrainian].

6. DSTU 3017:2015. Informatsiia ta dokumentatsiia. Vydannia. Osnovni vydy. Terminy ta vyznachennia poniat [Information and Documentation. Publications. Main Types. Terms and Definitions]. [Chynnyi vid 2016-07-01]. Vyd. ofits. Pp. 4.14.2.2, 4.14.2.7. Referaty prats, opryliudnenykh ranishe, podano iz zaznachenniam imeni avtora ta dzherela zapozychennia vidpovidno do p. 1 ch. 2 st. 22 Zakonu Ukrainy "Pro avtorske pravo i sumizhni prava" vid 01.12.2022 № 2811-IX; akty orhaniv derzhavnoi vlady ta ofitsiini dokumenty sudovoho kharakteru ne okhoroniaiutsia avtorskym pravom (p. 3 ch. 1 st. 8 tsoho Zakonu). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

7. A Review of the FBI's Handling of the Brandon Mayfield Case (Chapter 1). U.S. Department of Justice, Office of the Inspector General, March 2006. URL: https://oig.justice.gov/sites/default/files/legacy/special/s0601/Chapter1.pdf (data zvernennia: 04.11.2026).

8. HRMMU/OHCHR, "Ukraine: Protection of civilians in armed conflict — June 2024 update" (opubl. 10.07.2024). URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2024-07/Ukraine%20-%20protection%20of%20civilians%20in%20armed%20conflict%20%28June%202024%29_ENG.pdf (data zvernennia: 04.11.2026).

9. V Ukraini zadokumentuvaly maizhe 134 tysiachi voiennykh zlochyniv rosii [Almost 134,000 Russian War Crimes Documented in Ukraine]. ArmiiaInform. 2024. 10 cherv. URL: https://armyinform.com.ua/2024/06/10/v-ukrayini-zadokumentuvaly-majzhe-134-tysyachi-voyennyh-zlochyniv-rosiyi/ (data zvernennia: 08.11.2026). [in Ukrainian].

10. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. World Bank : press release. 2024. 15 Feb. URL: https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released (data zvernennia: 08.11.2026).

11. EU Reaches Historic Decision to Use Revenues Generated by Russian Assets to Support Ukraine. Government Offices of Sweden : press release. 2024. 21 May. URL: https://www.government.se/press-releases/2024/05/eu-reaches-historic-decision-to-use-revenues-generated-by-russian-assets-to-support-ukraine/ (data zvernennia: 08.11.2026).

12. DSNS Ukrainy. Pozhezhna tekhnika DSNS bilia hipermarketu "Epitsentr K" u Kharkovi, okhoplenoho pozhezheiu pislia rosiiskoho aviaudaru 25 travnia 2024 r [Fire Engines of the State Emergency Service Near the Epicentr K Hypermarket in Kharkiv, Set on Fire by a Russian Air Strike on 25 May 2024] : fotohrafiia (litsenziia CC BY 4.0). Wikimedia Commons. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Epicentr_store_in_Kharkiv_after_Russian_attack,_2024-05-25_(01)_01.jpg (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

13. DSNS Ukrainy. Napivzruinovanyi korpus Ivano-Frankivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu nafty i hazu pislia rosiiskoho raketnoho udaru vrantsi 22 chervnia 2024 r [Semi-Destroyed Building of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas After a Russian Missile Strike on the Morning of 22 June 2024] : fotohrafiia (litsenziia CC BY 4.0). Wikimedia Commons. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ivano-Frankivsk_National_Technical_University_of_Oil_and_Gas_after_Russian_attack,_2024-06-22_(17).webp (data zvernennia: 09.11.2026). [in Ukrainian].

14. Chotyry roky pravosuddia v umovakh viiny — chernihivska suddia Liubov Kharechko bula rozstriliana rosiiskymy viiskovymy [Four Years of Justice in Wartime: Chernihiv Judge Liubov Kharechko Was Shot Dead by Russian Soldiers]. Rada suddiv Ukrainy : ofitsiinyi vebsait. 2026. 24 liut. URL: https://rsu.gov.ua/ua/news/cotiri-roki-pravosudda-v-umovah-vijni-cernigivska-sudda-lubov-harecko-bula-rozstrilana-rosijskimi-vijskovimi (data zvernennia: 05.11.2026). [in Ukrainian].

15. Vytiah z protokolu zahalnykh zboriv suddiv Chernihivskoho apeliatsiinoho sudu vid 08 zhovtnia 2018 roku [Extract from the Minutes of the General Meeting of Judges of the Cherni-

hiv Court of Appeal of 8 October 2018]. Chernihivskyi apeliatsiinyi sud : ofitsiinyi vebsait. URL: https://cna.court.gov.ua/sud4823/inshe/1/protokol08 (data zvernennia: 06.11.2026). [in Ukrainian].

16. Obrano zastupnyka holovy sudu ta sekretariv sudovykh palat [Deputy Chief Judge and Secretaries of the Judicial Chambers Elected]. Chernihivskyi apeliatsiinyi sud : ofitsiinyi vebsait. 2021. 7 zhovt. URL: https://cna.court.gov.ua/sud4823/pres-centr/general/1191100/ (data zvernennia: 06.11.2026). [in Ukrainian].

17. U Chernihivskomu AS zminyvsia holova [The Chief Judge of the Chernihiv Court of Appeal Has Changed]. Zakon i Biznes. 2024. 25 zhovt. URL: https://zib.com.ua/ua/163820.html (data zvernennia: 06.11.2026). [in Ukrainian].

18. Uzahalnennia sudovoi praktyky [Generalisation of Case Law] / sekretar sudovoi palaty u tsyvilnykh spravakh L. K. Kharechko. Apeliatsiinyi sud Chernihivskoi oblasti : ofitsiinyi vebsait. 2018. 3 trav. URL: https://cna.court.gov.ua/sud2590/5864/477027/ (data zvernennia: 06.11.2026). [in Ukrainian].

19. Suddiu z Chernihova vbyly pry sprobi evakuatsii [Judge from Chernihiv Killed While Trying to Evacuate]. Sudovyi reporter : vebsait. 2022. 4 berez. URL: https://sudreporter.org/suddyu-z-chernigova-vbyly-pry-sprobi-evakuacziyi/ (data zvernennia: 05.11.2026). [in Ukrainian].

20. Kharechko L. K. Moi virshi — tse kryk dushi [My Poems Are the Cry of the Soul] : zbirnyk poezii / Liubov Kharechko. Chernihiv : [s. n.], 2026. 56 s. : il., fot. DOI: https://doi.org/10.53672/ej.6.2026.01. URL: https://expertize-journal.org.ua/books/19828-kharechko-moi-virshi-tse-kryk-dushi (onovlena versiia vid 06.11.2026). [in Ukrainian].

21. Spivchuttia [Condolences] : [u zviazku iz zahybelliu suddi Krasnohradskoho raionnoho sudu Kharkivskoi oblasti D. S. Konstantynova]. Sudova vlada Ukrainy : ofitsiinyi vebportal. 2022. 30 zhovt. URL: https://court.gov.ua/archive/1339620/ (data zvernennia: 05.11.2026). [in Ukrainian].

22. Zakhyshchaiuchy Ukrainu, zahynuv holova Veselivskoho raionnoho sudu Zaporizkoi oblasti Anatolii Nahornyi [Anatolii Nahornyi, Head of the Vesele District Court of Zaporizhzhia Region, Killed Defending Ukraine]. Rada suddiv Ukrainy : ofitsiinyi vebsait. 2023. 26 lystop. URL: https://rsu.gov.ua/ua/news/zahisauci-ukrainu-zaginuv-golova-veselivskogo-rajonnogo-sudu-zaporizkoi-oblasti-anatolij-nagornij (data zvernennia: 05.11.2026). [in Ukrainian].

23. Holova RSU — pro robotu sudiv pid chas viiny, konkurs do VKKS, spravy shchodo voiennykh zlochyniv ta suddiv na fronti [Head of the Council of Judges of Ukraine on the Work of Courts in Wartime, the Competition to the HQCJ, War Crimes Cases and Judges at the Front]. Sudova vlada Ukrainy : ofitsiinyi vebportal. 2023. 8 trav. URL: https://court.gov.ua/press/news/1419134 (data zvernennia: 05.11.2026). [in Ukrainian].

24. Google Trends : poshukovyi termin «ekspertyza», Ukraina, 01.05.2024–30.06.2024 [Google Trends: Search Term “ekspertyza”, Ukraine, 01.05.2024–30.06.2024]. URL: https://trends.google.com/trends/explore?date=2024-05-01%202024-06-30&geo=UA&q=%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B0&hl=uk (data zvernennia: 06.11.2026). [in Ukrainian].

25. Vymohy do oformlennia statei i tez [Requirements for Articles and Abstracts]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/vimogi-do-oformlennya (onovlena versiia vid 08.11.2026). [in Ukrainian].

26. Konsultatsiia: zapyt na provedennia sudovoi psykholohichnoi ekspertyzy, doslidzhennia [Consultation: Request for a Forensic Psychological Examination or Study]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/konsultacia (onovlena versiia vid 28.10.2023). [in Ukrainian].

Відомості про журнал

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Назва: реферативно-науковий журнал «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці» (Forensic Psychological Examination. Application of Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice). Електронне (online) видання.

Ідентифікатори: ISSN 2521-1463 (Online); штриховий код EAN-13 для періодичних видань 9772521146000; державний український ідентифікатор медіа R40-05509 (рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення від 26.09.2024 № 2785); префікс DOI 10.53672 (Crossref).

Засновник і видавець: кандидат психологічних наук, доцент, ветеран війни — учасник бойових дій, суб'єкт ветеранського підприємництва Назаров Олег Анатолійович. Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 8355 від 09.06.2025.

Видається за сприяння ТОВ «Київський міжнародний судово-експертний інститут психологічної експертизи і досліджень на поліграфі»; міжнародний ідентифікатор наукової організації ROR 02xc7et08.

Галузь: юридичні, психологічні науки. Періодичність: 1 раз на два місяці. Мови видання: українська, англійська.

Увага! Електронне видання не внесено до затвердженого Міністерством освіти і науки України переліку наукових фахових видань України.

ІСТОРІЯ ВИДАННЯ

Журнал засновано у травні 2016 р. кандидатом психологічних наук, доцентом, експертом-поліграфологом, правознавцем О. А. Назаровим на базі інформаційно-правового вебсайту з метою популяризації можливостей судово-психологічної експертизи, застосування поліграфа та інших спеціальних знань у юридичній практиці. Редакційну колегію сформовано у квітні 2017 р. під час ISSN-реєстрації видання.

БАЗИ ДАНИХ, РЕЄСТРИ ТА БІБЛІОТЕКИ

Реєстр суб'єктів у сфері медіа; Google Scholar; ISSN International Centre — ISSN Portal; Crossref; Scilit (MDPI); Відкритий український індекс цитувань (OUCI, ДНТБ України); ICI World of Journals (Index Copernicus, паспорт журналу); Реєстр наукових видань України (УкрІНТЕІ); Polska Bibliografia Naukowa (PBN). Інші каталоги: ResearchBib.

ПОЛІТИКА ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ

Видання практикує політику негайного відкритого доступу до опублікованого змісту, підтримуючи принципи вільного поширення наукової інформації та глобального обміну знаннями задля загального суспільного прогресу.

КОНТАКТНА ІНФОРМАЦІЯ

Поштова адреса: 01001, м. Київ-1, вул. Хрещатик, 22, абонентська скринька В-62. Засновник — видавець: тел. +38 (093) 476-72-60; e-mail: nazarovua@ukr.net. Заступники головного редактора: д-р психол. наук, професор Євдокимова Наталя Олексіївна (yevdokymova@ukr.net); д-р юрид. наук, професор Кириченко Олександр Анатолійович (alankir23@ukr.net). Сайт: expertize-journal.org.ua; e-mail редакції: info@expertize-journal.org.ua.

ЕЛЕКТРОННЕ НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці

2024. Том 9, № 3 (51)
травень–червень 2024 року

Реферативно-науковий online журнал

Засновник, видавець, відповідальний за випуск — Назаров О. А.

Видається за сприяння Київського міжнародного судово-експертного інституту психологічної експертизи і досліджень на поліграфі (ROR 02xc7et08).

Формат А4 (210×297 мм). Гарнітура Source Serif 4. Обсяг 62 с.

DOI 10.53672/ej.3.2024. Ідентифікатор медіа R40-05509. ISSN 2521-1463 (Online).

Видавник Назаров О. А. Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 8355 від 09.06.2025.

01001, м. Київ-1, вул. Хрещатик, 22, а/с В-62. Тел. +38 (093) 476-72-60. E-mail: nazarovua@ukr.net

expertize-journal.org.ua